

Аҳмад МУҲАММАД ТУРСУН,
Ўзбекистон ёзувчилари уюшмасининг аъзоси

АССАЛОМУ АЛАЙКУМ

Дарҳақақиқат, одамга осойишталикдан тансиқроқ қадрлироқ, азизроқ неъмат борми! Юрт нотинч бўлса, тўй-хурсандлик татимайди, еганингиз ичингизга тушмайди, юрагингизга ҳеч нарса — уй-жой, бойлик, фарзанд, амал-мартаба сиймайди, меҳр-оқибат, одамийлик унутилади, хуллас, ҳаётингиздан, турмушингиздан ҳузур-ҳаловат, ором-фароғат кўтарилади.

Афсуски, инсоният тарихи урушлар тарихига айланиб қолган. Кўҳна солнома-лар шундан ҳикоя қилади. Ер талашиб, сув талашиб, амал, обрў талашиб қилинган урушлар... Олимларнинг ҳисоб-китобларига қараганда, сўнгги олти минг йил ичида Ер курасида жами 5700 марта қатта урушлар бўлибди (қабилалараро урушлар бунга кирмайди).

Замонлар ўтгани сайин урушлар ҳам сервайрон, серқурбон бўлиб боряпти. Масалан, биргина Оврупа мамлакатлари ўртасида бўлиб ўтган урушлар оқибатида XVII асрда 3 млн.300 минг, XVIII асрда 5 млн.400 минг, XIX асрда 5 млн.700 минг, XX асрда 60 милён (шундан Биринчи жаҳон урушида 9 милён, Иккинчи жаҳон урушида эса 50 милёндан ортиқ) киши ҳалок бўлган.

Тинчлик неъматининг қадрига етмайдиган урушқоқ доираларга булар кам шекилли. Энди ялпи қирғин қуролларини ишлаб чиқариш авж олиб кетди. Бу ёвуз иш учун миллиардлаб пуллар, табиатнинг беҳисоб бойликлари, инсоният заковати ва салоҳиятининг энг нодир дурдоналари қурбон қилиняпти. Ҳозирги пайтда ер юзида бутун тирик ҳаётни бир неча бор қириб ташлашга етадиган ядро қуроллари тўпланган. Инсоннинг ўзи кашф этган ва бир томчиси ҳавога пуркалса ўша заҳоти етмиш одамни ўлдирадиган заҳриқотилнинг 15 минг тоннаси гамлаб қўйилган. Бу қурол билан 700 миллиард одамнинг ёстигини қуритиш мумкин экан. Ваҳоланки, бугун ер юзида бор-йўғи 6 миллиардгана одам яшайди.

Нега инсонлар бир-бири билан ёвлашади? Нега эллар, элатлар бир-бири билан урушади? Нега жаҳон халқлари иккига, учга бўлиниб, бир-бирига қурол ўқталади, зўравонлик қилади? Кимларга ва нима учун керак бу урушлар?!

Инсоният ҳануз бу саволларга жавоб тополмайди. Не-не зукко олиму фозиллар бу жумбоқнинг тагига етолмай ҳайрон.

(Давоми 7-бетда)

Халқимиз дуони яхши кўради. Дуолари ичида энг яхши кўргани ва кўп такрорланадигани: «Илоҳо, хонадонларимизни тинч, юртимизни обод қил», дуосидир. Мусулмонлар бир-бирларини кўрганида айтадиган шиори дунёнинг бошқа ҳеч бир халқида йўқ: «Ассалому алайкум» - Сизга тинчлик-омонлик бўлсин!

Яна, мақолларимиз ҳам халқимизнинг руҳонияти нақадар баландлигини кўрсатади. «Кўшнинг тинч — сен тинч»; «Бир кун уруш бўлган уйдан қирқ кун барака кетади»; «Олам тинч — хонам тинч»; «Оч юр — тинч юр»; «Тинч элнинг боғи гуллар»; «Тинчлигинг — ҳурлигининг»; «Уруш — офат, тинчлик — фароғат»; «Уруш томошабинга осон» ва ҳоказо. Оқсоқолларимиз набираларига тинчликнинг қадридан гапиришади. Оналаримиз алласида тинчликни куйлашади.

МУНДАРИЖА

Бугуннинг гапи
Аҳмад МУҲАММАД ТУРСУН
Ассалому алайкум1

Динишунослик
Шоиста ШОАБДУРАҲИМОВА
Диний-маърифатга эҳтиёж10

Тухфа
Абдул ЖАЛИЛ
Азиз сиймолар хотираси11

Ривоят
Менга бозорни кўрсатинг13

Бўлаган воқеа
Мухторжон КАРИМЖОН ўғли
Кечирини фазилат19

Насиҳат
Шайтон нега қочди?19

Шеърیات
Абдугани УМРЗОҚ ўғли МУҒАННИЙ
Ибодатни кутавергил20
Ҳусанбой ЭШБОЙ
Илииж20

Мактублар
Ақром ИКРОМОВ
Кўнгилга яқин олиб21
Зариф хожи БОЛТАЕВ
Масжид обод бўлмоқда21
Турсунали ХОЛИҚОВ
Сув ва ҳаводек зарур21

Устозларимиз
АБДУЛАЗИЗ ҚОРИ ОТА
Дарс битта, такрори мингта бўлсин22

Қарияларни қадрлаш йили
Абдуқодир ШОКИРОВ
Оғир йилларни кўрдик25

Рангин туйғулар
Сурайё ЗОҲИР
Ақлнинг закоти26

Адабий таҳлил
Нурбой АБДУЛ ҲАКИМ
Этма имондан жудо28

Тафаккур
Тоҳир МАЛИК
Шудринг томчилари30

Ҳайрат
Аллоҳ раҳматининг бир тажаллийси32

*Муқованинг биринчи бетиди: Тошкентдаги
Хўжа Абламбардор жомеъидан лавҳалар*

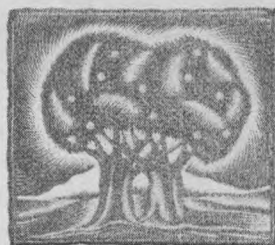

Журналимиз саҳифаларида оят ва ҳадислар берилаётгани учун уни ножоиз жойларга ташламаслигингни сўраймиз

Амри маъруф
Муҳаммад АЙЙУБ ҲОМИД

4

АҚЛ НЕЪМАТИ

Маълумки, маст қилувчи ҳар қандай нарса ақлу идрок нуруни сўндиради, инсондаги ирода кучини синдириб, гўзал ахлоқни кетказади.

Илм масканларида
Мавлуда ФУЛОМОВА

8

БУХОРОНИНГ «ЖЎЙБОРИ КАЛОН» И

Аллоҳга шукрки, мадрасамиз фаол ишлаб турибди. Ҳозирги кунда, алҳамдулиллаҳ, 277 талабага диний ва дунёвий илмлардан сабоқ бераймиз.

Хабарлар

12

“Фотиҳ” масжидининг очилиши

Олмония Президенти Йоханес Раонинг айтишича, АҚШдаги 11 сентябр ҳодисалари Фарбнинг Исломга олдингидан ҳам кўра кўпроқ диққат қилишини тақозо этмоқда.

Муусулмон одоби
Муҳаммад Сиддик

14

ПОКЛИК ИМОННИНГ БИР ҚИСМИ

Узрли кишига оид ҳукмлар

Узрли жойдан чиққан қон намоз ўқиб бўлгунча қайта чиқмайдиган ҳолда дирҳам миқдоридан (очилган қўл кафтининг сув турадиган қисми) ортиқ жойга теккан бўлса, уни ювиб намоз ўқиши вожиб бўлади.

Ижтимоий ҳаёт
Доктор СУАД СОЛИҲ

16

АЁЛНИНГ ЖАМИЯТДАГИ ЎРНИ

Пайгамбар алайҳиссаломнинг саодатли асрларида аёллар ижтиҳодда, ҳадис ривоят этишда, адабиётда, таълим-тарбияда, иқтисодда, бошқарувда, ҳарб ва сиёсатда фаол эдилар.

Тарих
Муҳаммад СЛҲИД ТАНТОВИЙ

18

МУСТАЖОБ ДУО

Асаларилар зич бўлиб, гувиллашиб Осимнинг розийаллоҳу анҳу жасадини ўраб олишди ва унга мушриклар яқин кела олмай қолишди.

Сўраш, жавоб берамиз

27

Динимизнинг тирноқ, соқоқ олиш тартиблари тўғрисидаги кўрсатмаларини баён қилсангиз.

Баҳодир СОБИРОВ,
Денов

Қўл тирониғини олиш ўнг қўлнинг кўрсаткич бармоғидан бошланиб жимжилоғича, сўнг чап қўл жимжилоғидин бошланиб бош бармоқда тамом қилинади.

«HIDOYAT»

Ойлик диний-ижтимоий,
илмий-адабий нашр

Муассис

Ўзбекистон муусулмонлари идораси

Бош муҳаррир

Нуруллоҳ МУҲАММАД РАУФХОН

Таҳрир ҳайъати

Абдурашид қори БАҲРОМ
Фозил қори СОБИР
Абдулазиз МАНСУР
Абдураззоқ ЮНУС
Анвар ТУРСУН
Муҳаммад Шариф ЖУМАН
Юсуфжон ИСҲОҚ
Эркин МАЛИК
Сирожиiddин АҲМАД
Абдуқаюм ҲИКМАТ
Нуриимон АБУЛҲАСАН
Абдулжалил ХУЖАМ
(Бош муҳаррир ўринбосари)
Исомиддин ОЛИМ ШАЙХ

Муқовани

Абдулбоқи ИМОМХОН ўғли тайёрлади.
Бадий муҳаррир
Хайруллоҳ ҚУДРАТУЛЛОҲ ўғли
Тартибловчи
Қудрат ЖУМА ўғли
Компютерчи
Нилуфар СОБИРЖОН қизи
Мусаҳҳиҳа
Райҳона ХОЛИБЕК қизи

Тарғибот-ташвиқот марказлари:
Фарғона вилояти — 8. 3732. 24-25-28
Директори Салоҳиддин Нуриддин
Андижон вилояти — 8. 3742. 24-34-04
Директори Ўқтам ҳожи Умуллоҳ
Қашқадарё вилояти — 8. 37522. 4-64-06
Директори Бозоров Рустан

Манзилимиз: 700069, Тошкент шаҳри,
Зарқайнар 18-берккўча, 47а-уй, Тел: 40-17-97.
Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот
қўмитасида рўйхатга олинган.
Гувоҳнома рақами 00079.
Босишга 2002 й. 25 январда руҳсат берилди. Бос-
маҳонага 2002 йил 28 январда топширилди. Қўғоз
бичими 84x108^{1/16}. Аҳди 3850 нусха. 4-сон буюрт-
ма. «KOH1 NUR» МЧЖда босилди. Манзили: Тош-
кент, Муқимий к., 178-уй.
Интернет почтамаиз: hidoyat@ars-inform.uz

Баҳоси келишилган нарҳда.
Макет асл нусхаси Pentium-III
компютерида саҳифаланди.

Қўғазмалар қайтарилмайдн, тақриз қилинмайдн,
Мақолалар хат орқали юборилганда исми шарифлар
тулиқ ёзилиши, манзил тўғри кўрсатилиши шарт.

АҚЛ НЕЪМАТИ

Ақл агар эзгуликка хизмат қилса, инсонни дунё ва охират саодатига элтувчи азиз неъматдир. Инсон, аввало, ақл-заковати билан бошқа махлуқотлардан афзал қилинди. Ақл неъматидир сабаб инсонга буюк масъулият юкланди.

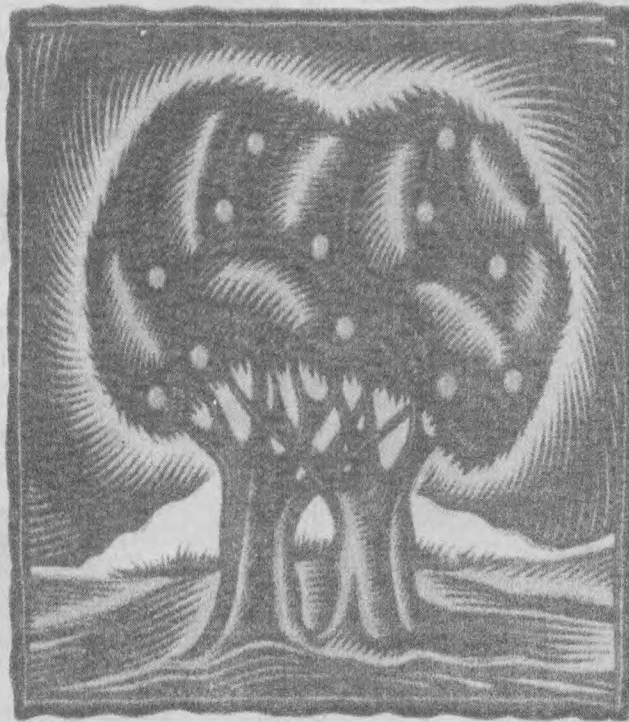
Инсон ақли сабаб ҳаёт тарзини тўғрилаб, янгиликка интилишга, моддий ва маънавий мувозанатни сақлашга қодир бўлади. Мақсадлари йўлида тўғаноқ бўлувчи муаммоларни енгади. Инсон ақли билан Раббини танийди, ҳидоят йўлини топади.

Инсон ақли, онги ва фикри тўғри мақсадлар томон йўналтирилган жамиятда тинчлик, хотиржамлик, бағрикенглик ва осойишталик ҳукм суради.

Шариат ақлнинг муҳофазаси учун энг яхши йўлни танлади ва унга етказилган зарар учун тегишли жазо чораларини қўллади. Ислом дини ичкиликбозликни, гиёҳвандликни ҳаром амаллар сифатида қоралади.

Маълумки, маст қилувчи ҳар қандай нарса ақлу идрок нуруни сўндиради, инсондаги ирода кучини синдириб, гўзал ахлоқни кетказади.

Ислом доимо ақлнинг қийматига, тутган ўрни ва

аҳамиятига чуқур эътибор қаратган. Ақлларини ва фаҳму фаросатларини ишлатиб, тафаккур қилган зотларни Аллоҳ таоло куйидагича таъриф қилади:

إِنِّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَأَخْتِلَافِ اللَّيْلِ
وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ
الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا
وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي
خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا
أَخْلَقْتَ هَذَا بَطْلًا سُبْحَانَكَ
فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

«Осмонлар ва ернинг яралишида ҳамда кеча ва кундузнинг алмашилиги туришида ақл эгалари учун (бир яратувчи ва бошқариб турувчи Зот мавжуд эканлигига) ояталоматлар борлиги шубҳасиздир. Улар турганда ҳам, ўтирганда ҳам, ётганда ҳам Аллоҳни эслайдилар ҳамда осмонлар ва ернинг яралиши ҳақида тафаккур қилиб (дейдилар): «Парвардигоро, бу (борлиқ)ни беҳуда яратганинг йўқ. Сен (беҳуда бирон иш қилиш айбидан) поксан! Ўзинг бизни жаҳаннам азобидан асрагил!» (Ол-и Имрон, 190–191).

وَتِلْكَ الْأَمْثَلُ
نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ
يَتَفَكَّرُونَ

«Биз бу мисолларни одамлар учун, шояд улар тафаккур қилсалар, деб келтирмоқдамиз» (Ҳашр, 21).

Ақлни ўз ўрнида тўғри ишлатиш фазилати ҳақида Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳам муборақ ҳадисларида марҳамат қиладилар: «Киши эгасини ёмонликдан қайтариб, яхшиликка етакловчи ақл неъматидан кўра яхшироқ нарсага эга бўлмаган».

Бошқа бир ҳадисда шундай дейилади: «**Инсонни инсон қилган ақлидир, ақли бўлмаганнинг дини ҳам йўқдир**» («Кутуби ситта», 7-жилд, 266. Абу Довуд ривояти).

Абдуллоҳ ибн Масъуддан ривоят қилинади: «**Пайғамбар соллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Аллоҳ таоло ақлни яратиб унга, юзлангин, деди. Шунда ақл юзланди. Кейин, орқага бурилгин, деди. Ақл орқага бурилди. Кейин Аллоҳ айтди: «Сендан кўра Ўзимга севимлироқ бошқа халқни яратмадим. Сени ҳузуримдаги махлуқотнинг энг севимлисига берман»**» («Кутуби ситта», 5-жилд, 334. Муслим ривояти).

Ҳазрати Умар розийаллоҳу анҳу айтдилар: «**Кишининг асли унинг ақлидир, насл-насаби динидир, жувонмардлиги эса хулқидир**».

Қайси бир халқ, миллат ақлни ўз ўрнида ишлатиб, уни беҳудаликдан муҳофаза қилса, албатта у миллат маънавий, маданий, иқти-

содий тараққиётга эришади, бунга тарихдан кўп мисоллар келтириш мумкин.

Инсон ақл неъматини ҳар турли зарарли нарсалардан сақлаши, уни Аллоҳ буюрганидек ўз ўрнида ишлатиши лозим.

Зотан, инсонни ҳайвонлар, шайтонлар даражасига туширадиган, дўзах оловига мубтало этадиган ҳам, аксинча, юқори мақомлар-

га кўтарадиган ҳам ақлдор:

فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبَ الَّتِي فِي الصُّدُورِ

«Зеро, кўзлар кўр бўлмас, балки кўкраклардаги кўнгиллар кўр бўлур» (Ҳаж, 46).

Муҳаммад Аййуб ҲОМИД,
Имом ал-Бухорий номидаги Тошкент
Исломи институтининг мударриси

ДУО

XIV

Аллоҳим! Сендан ушбу исм ва сифатларинг билан илтижо қилиб тилайман ва ёлвораман:

1. Эй адашганларнинг йўл кўрсатгувчиси!
2. Эй ёрдам истаганларнинг ёрдамчиси!
3. Эй мадад истаганларнинг мададкори!
4. Эй паноҳ истаганларнинг паноҳкори!
5. Эй осийларнинг сиғиноғи!
6. Эй гуноҳкорларнинг кечиргувчиси!

7. Эй қўрқоқларга амният бергувчи!

8. Эй мискинларга марҳамат этгувчи!

9. Эй ёлғизлик ҳис қилганларнинг дўсти!

10. Эй бошига дард тушганларнинг дуоларига жавоб бергувчи!

Сен барча қусур ва нуқсон сифатлардан поксан. Сендан бошқа илоҳ йўқки, бизга мадад берса. Омонлик бер бизга, омонлик тилаймиз. Бизни жаҳаннамдан асра!

БОЛА ВА БОЗОР

Биз ўзбеклар болажон халқмиз. Болаларни суямиз, уларсиз турмушни тасаввур қила олмаймиз. Ўзбекнинг уйи бозор, чунки болалари бор. Бироқ бу ўринда сўз

тарбиялашмоқдаки, ҳали ўн-ўн икки ёшга етмаган болаларнинг бозорда «тажриба орттираётганлари» шундан.

Мен шу тўғри тадбирмикан, деган иштибоҳга бора-

ўргата билса, яхши. Акс ҳолда катта бўлган боланинг тарозидан уришига, молининг айбини яшириб сотишига ҳеч ким кафолат бера олмайди.

Бир куни тушлик пайти «Чорсу»даги чойхонада чой ичиб ўтирсам, жулдўр кийинган бир-икки бола келди. Атрофда ўралашишди.

«Ока, беш сўм беринг»

«Бор, энангдан ол!»

Бор-йўқ муомала шу. Лекин таъбим хиралашди, кайфиятим бузилди. Боладан уят, орият кетган. Мендан саховат. Бундай саёқ болалар бозорларда озми-кўпми топилади. Барибир бекорчи-да.

Чойхоначи нолий кетди: «Буларнинг ота-онаси қаерга қарайди? Ҳар куни тентираш. Мактабга ҳам бормаса керак. Бекор юрмай ўқиса бўлмайдими? Қанча-қанча болаларимиз илм ортидан дунё кезиб юрибди. Ота-онаси, ана, хунарманд устага берсин, қанча-қанча спорт майдончалари, тўгараклари бор. Шуғуллансинлар нима биландир...»

ушбу маънодаги мақол хусусида эмас, балки бола ва бозор ҳақида. Бу икки сўз нега, қачон ва қандай қилиб ўзаро боғланиб қолди?

Бола бозорга жуда оддий равишда ва ҳар куни боғлангандир. Ишонмаганлар, «Отчопар»гами, «Чорсу»гами, бориб кўришсин.

Бозор тўла бола. Бири ёлғиз ўзи, бошқаси ота-онаси билан юрибди, яна бири савдо билан банд.

Ҳа, айнан савдо билан. Биз фарзандлар тарбиясига, келажакига жуда катта эътибор берадиган одамлармиз. Уларнинг космонавт бўлиши орзуда яшаймиз, аммо базўр ҳайдовчи чиқиб қолса, бошимиз осмонга етиб қувониб юраварамиз. Гоҳо боладан ҳақиқатгўй ҳуқуқшунос ясамоқчи бўлиб йўл излаймиз...

Кейинги йилларда бозор муносабати сабабидан ота-оналар болаларини замонавий «бизнесмен»лик руҳида

ман. «Боланинг кўзи пишади», деймиз. Тўғри, аммо боланинг юзи қотиши ҳам борда. Бунинг устига, димоғига пул ҳиди ўрнашиб қолиши ҳам мумкин. Мактабдаги билим билан бозордаги пулни тарозига қўйиб, бола бозорга огиб кетмайдими? Бола

оламга илм кўзи билан эмас, пул кўзи билан қарайдиган бўлиб қолмайдими? Ота-она унга савдо-сотиқнинг ҳалол, покиза йўл-йўриқларини

Чойхоначи ҳақ эди. Бош ирғаб тасдиқлаган бўламан.

Баҳодир НУРМУҲАММАД

АССАЛОМУ АЛАЙКУМ

(Давоми. Бошлангичи 1-бетда.)

Энг аянчлиси, инсоният бошига катта кулфатлар, вайронагарчиликлар, қурбонлар келтирган урушларнинг ҳаммаси жуда жўн, арзимас, бемаъни сабаблар билан бошланиб кетган. Аммо уларнинг жабрини кўпроқ оддий халқ, бегуноҳ одамлар тортган. Ёзувчимиз Ўткир Ҳошимов айтганидек: «Уруш деган фалокатни кўпинча калтафаҳм еиёсатдонлар ўйлаб топади. Жабрини эса, бегуноҳлар тортади... Бегуноҳ аскар. Бегуноҳ ота. Бегуноҳ она. Бегуноҳ келин. Бегуноҳ гўдак...»

Аллоҳ таоло бандаларини урушишга чақирмаган, аксинча, ўзаро иттифоқликда, аҳилликда, сулҳи-салоҳда, тинчлик-омонликда яшашга даъват этган. Илоҳий китобларнинг бирортаси урушни тарғиб қилмаган, билъакс, тинчликни, амниятни, омонликни талаб қилган. Динларнинг бирортаси зулмни, қотилликни, хунрезликни, одам ўлдиришни, фитна-урушни ёқламаган, аксинча, меҳроқибатли, сулҳпарвар, инсонпарвар, раҳм-шафқатли бўлишга чорлаган.

Қуръони каримнинг Ҳужурот сурасида Аллоҳ таоло шундай деб буюради:

«(Эй мўминлар,) агар мўминлардан бўлган икки тоифа (бир-бирлари билан) урушиб қолсалар, дарҳол уларнинг ўртасини ўнглаб қўйинглар!» (9-оят мазмуни). Яна шу сурада Аллоҳ таоло инсониятга мурожаат қилиб: «Эй инсонлар, дарҳа-

қиқат, Биз сизларни бир эркак (Одам) ва бир аёл (Ҳавво)дан яратдик ҳамда бир-бирларингиз билан танишишларингиз (дўст-биродар бўлишларингиз) учун сизларни (турли) халқлар ва қабила-элатлар қилиб қўйдик», дейди.

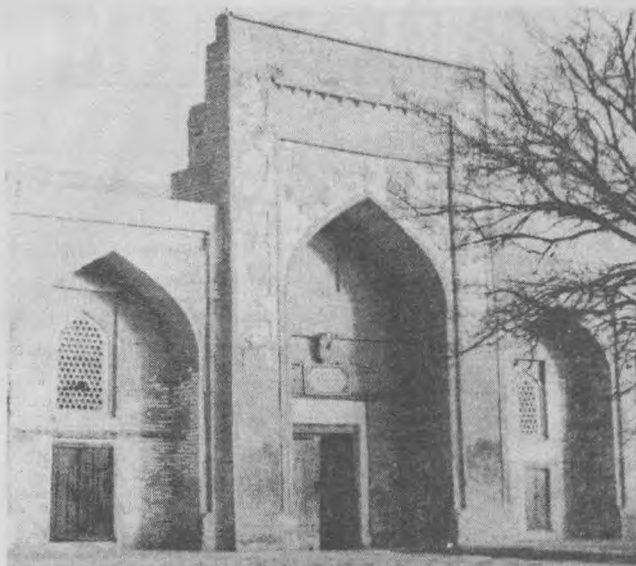
Демак, халқларнинг, элат ва қабилаларнинг ҳар хиллиги урушиш-жанжаллашиш учун эмас, балки бир-бирлари билан топишиб, аҳил-иноқ яшаш учун экан. Бинобарин, бир отаонадан тарқалган инсониятнинг бир-бири билан Аллоҳ тақиқлаган ишлар учун урушиб-талашиб юриши Исломга хилофдир. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва

саллам ҳам кўпгина ҳадисларда бу ғояни илгари сурганлар. Охириги ҳажларида: «Бир-бирингизнинг қонингиз ва обрўйингизни тўкишингиз, мол-мулкингизга тажовуз қилишингиз барчаларингизга ҳаромдир», деганлар (Имом Муслим ривояти).

Яна: «Ҳеч ким биродарига қурол ўқталмасин, чунки шайтон васваса қилиб, жаҳаннам қаърига етаклаётганини билмай қолиши мумкин», деганлар. Яна: «Мен вафот этганимдан сўнг бир-бирларингизнинг бўғзингизга тиг урадиган кофир бўлиб кетмангиз!»

деб насиҳат қилганлар (Имом Бухорий ривояти).

Қуръони карим ва пайғамбар алайҳиссаломнинг сўзлари мусулмон уммати учун қонун ва дастур. Шундай бўлгач, бугунги тинч, осойишта кунларнинг қадрига етайлик. Бугун мамлакатимиз учун тинчлик-осойишталикнинг қадр-қиймати ва аҳамияти ҳар қачонгидан ҳам ортиб кетди. Халқимизнинг нозик ибораси билан айтганда, қора қозонимиз қайнаб турибдими, насибаларимизни териб юрибмизми, шу онларнинг қадрига етайлик! Яратгандан бир-биримизга тинчлик-амният, бегубор осмон тилайлик.

«Жўйбори Калон» аёл-қизлар Ислом билим юртидир. Билим юрти мудираси Мавлуда Фуломова билан суҳбат чоғида бу даргоҳ ҳақидаги кўпгина маълумотлар бизга аён бўлди.

БУХОРОНИНГ «ЖЎЙБОРИ КАЛОН»И

— *Мавлуда она, келинг, суҳбатимизни «Жўйбори Калон»нинг тарихини қисқача эслаб ўтиш билан бошласак.*

— «Жўйбори Калон» мадрасаси биноси Субҳонқулихон даврида, яъни, XVII аср охири XVIII аср бошларида Бухоро ҳокими Абдулазизхон фармони билан барпо қилинган. Мадрасанинг қурилишига Абдулазизхоннинг оналари Ойпошшабиби бошқош бўлганлар. Ул зоти муҳтарама ниҳоятда маърифатли, тақволи аёл бўлиб, мадраса учун маблағларини асло аямаганлар. Мадраса билан бир қаторда «Волидаи Абдулазизхон» жомеъ масжиди ҳам қад кўтарган. Шунингдек, мазкур икки бино оралигида оромбахш ҳовуз — «Ҳавзи Нав»ни ҳам қурдирганлар.

— *Айтинг-чи, «Жўйбори Калон» номи қандай маънони англатади?*

— Тарихдан маълумки, Бухоро шаҳри бир қанча гузарлардан ташкил топган. Гузарлардан бирида жўйборилар, яъни, мавқеи юксак, ҳурматли шайхлар истиқомат қилишган. Фиқҳ илмининг билимдони, шариат пешволаридан Муҳаммад Раҳим Шайх ана шундай жўйбориларнинг энг обрўлиси бўлганлар. Юқорида эслаганимиз, Ойпошшабиби ул зотнинг қизлари, Абдулазизхоннинг волидалари бўлган. «Жўйбори» сўзи Ойпошшабининг наслларига ишора бўлиб, «юксак мартабали», «улуғ мавқели» каби маъноларни англатади.

— *Мустақиллик йилларида мадраса ҳаётида юз бер-*

Журналимиз саҳифаларида Хадичаи Кубро номидаги аёл-қизлар мадрасаси хусусида мақола эълон қилинган, бу ўқув даргоҳига қизиқувчилар кўпайди. Таҳририятимизга мактублар келди. Мударрисалар таъкидлашича, мадрасага кириб ўқишни хоҳловчилар сони ҳам ортибди. Биз таҳририятга келаётган мурожаат мактубларини ўрганиб, маърифатталаб мухлисалиримизга республикамиздаги яна бир аёл-қизлар мадрасаси хусусида маълумот беришга қарор қилдик.

Бу мадраса Бухоро шаҳридаги

ган ўзгаришлар ҳақида сўз юритсангиз.

— Аввало, мутасадди идораларда диний таълим билан бирга дунёвий фанларни ҳам хотин-қизларга ўргатиш масаласи жиддий ўрганиб чиқилди. Сўнг 1992 йил 1 сентябрдан мадраса иш фаолиятини тиклади. Дастлабки йили тўққиз юзга яқин ариза тушди. Аммо имкониятимиз, шароитимиз чеклангани боис, фақат 60 нафар

талабани ўқишга қабул қилдик, холос. Мана, орадан салкам ўн йил ўтди. Аллоҳга шукрки, мадрасамиз фаол ишлаб турибди. Ҳозирга кунда, алҳамдулиллаҳ, 277 талабага диний ва дунёвий илмлардан сабоқ беряпмиз.

— **Мадраса таълим жараёнининг ўзига хос томонлари бўлиши керак, албатта...**

— Мадрасамиз «Хадичай Кубро» аёл-қизлар мадрасаси сингари Ўзбекистон мусулмонлари идораси таълим бўлими тасдиқлаган режа асосида фаолият юритади. Шуниси эътиборлики, талаба қизларимиз илм олиш билан бирга зардўзлик, патдўзлик, каштачилик, пазандалик каби ҳунарларни ҳам ўргандилар.

Ўқиш муддати 4 йил. Мадрасани битирган талабаларга исломшунос-мударриса дипломи берилади.

— **Қўшни вилоятлардан ҳам талабалар келиб ўқишадими? Уларга қандай имкониятлар яратилган?**

— Ҳа, ўқишади. Биласиз, халқимизнинг ўқиш-ўрганишга иштиёқи, ихлоси кучли. Бу ерда Самарқанд, Андижон, Сурхондарё ва бошқа вилоятлардан келган кўплаб талабалар таълим оладилар. Имкони борича уларни ётоқхона билан таъминлаганмиз. Шунингдек, стипендияларни ҳам ўз вақтида олишади.

— **Мадрасанинг келажагини қандай тасаввур қиласиз?**

— Ҳар доим мадрасамизнинг бой, ибратли тарихи-

ни ўйлаб, тегишли манбаларни варақлаб, узоқ ҳаёлларга толаман. Ажойиб тарихга, қадр-қийматга эга бўлган илм даргоҳи, иншааллоҳ, келажақда янада равнақ топади. Унинг мавқеи бугунгидан ҳам юксак бўлишини тасаввур этаман.

Яна умидим шулки, «Жўйбори Калон»нинг битирувчилари ҳам халқимизга муносиб фарзанд бўлишиб, юртимиз равнақи йўлида жон куйдириб меҳнат қиладилар

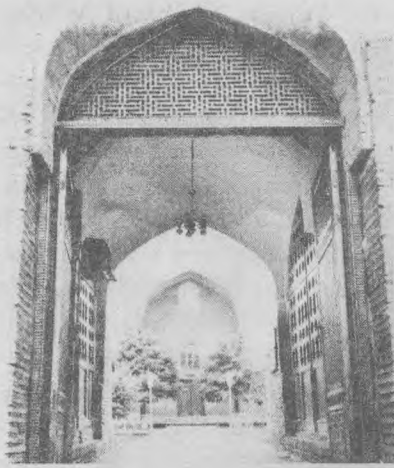
— **«Ҳидоят»га тилақларингиз.**

— «Ҳидоят» журнали талаба қизларимиз учун зарур қўлланмадир. Шу боис ҳам, 2002 йил учун иложи борича кўпроқ обуна бўляпмиз.

Журнал саҳифаларида таълим-тарбия мавзусидаги мақолалар янада кўпроқ бериб борилса, айни муддао бўлар эди.

РАЙҲОНА
суҳбатлашди.

Ўзбекистонда мустақиллик шарофати туфайли маънавият ва маърифат пойдевори бўлган диний илмларга эътибор кучайди. Алломаларнинг ёрқин сиймоси, муқаддас Қуръони каримнинг ўзбек тилидаги маъно таржималари, Пайгамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг муборақ ҳадислари ўрганилиб, халқимиз қалбига сингиб бормоқда. Олий ўқув юртларида «Диншунослик асослари» фани ўқитила бошланди. Бу фан талабаларга Ислом тарихи, унинг асосий манбаи бўлган Қуръони карим ва ҳадиси шарифлар маънавият ва маърифат асоси эканлиги тўғрисида маълумот беради. Бу масала хусусида батафсил маълумот олиш учун Ўзбекистон Миллий университети Диншунослик кафедраси мудири фалсафа фанлари номзоди, дотсент Шоиста опа Шоабдурахимовага бир неча савол билан муурожаат қилдик:

ДИНИЙ МАЪРИФАТГА ЭҲТИЁЖ

— Демократик жамиятда инсон ҳуқуқлари ва эркинлари, жумладан, виждон эркинлиги ҳам қонун билан кафолатланади. Диннинг жамиятда тутган ўрни реал баҳоланади, аҳамияти асло инкор этилмайди. Буни илмий нуқтаи назардан таҳлил этишда «Диншунослик асослари» фанининг ўзига хос ўрни бор. Предметнинг қатор мавзулари буларни ҳартомонлама, батафсил ёритишга хизмат қилади. Кафедрамиз профессор-ўқитувчилари талабаларга «Диншунослик асослари» фани, шунингдек, «Динлар тарихи ва назарияси», «Ислом ва ҳозирги замон», «Миллий қадриятлар ва Ислом» каби махсус курслардан таълим берадилар.

Президентимиз «Аллоҳ қалбимизда, юрагимизда» номли асарига таъкидлаб ёзганларидек: «**Дин бизнинг қон-қонимизга, онгу шууримизга шу қадар теран сингиб кетганки, уни ҳеч қандай куч, ҳеч қандай ташвиқот билан чиқариб бўлмайди**». Бу ҳақиқатни талабаларга тўғри тушунтириш ҳам биз ўқитувчиларнинг вазифаси. Талабаларнинг бундай диний-маърифий ҳақиқатни англаб олишга эҳтиёжи бор.

Дин моҳиятига кўра, ки-

шиларни маънавий етуклик сари етаклайди. Ислом динига соғлом, холис муносабатни шаклантириш энг муҳим мафкуравий вазифадир. Бу масала ўз навбатида динга, динлар тарихи ва манбаларига нисбатан илмий ёндошишни талаб этади.

— *Тоталитар совет тузумида «Илмий атеизм» деган фан бўлар эди. Ҳозир эса...*

— Нима демоқчи бўлаётганингизни тушундим. Аввало, ўша фан сиёсат учун хизмат қилган. Олий ўқув юртларида коммунистик мафкурани оммага синдириш мақсадида бу сиз айтган фан мажбуран ўқитилган. Ҳатто унинг саволлари давлат имтиҳонлари билетларига киритилган. Гарчи номида «илмий» сўзи бўлсада, унда динга холис илмий назар йўқ эди. Бирёқламалик кучли эди. Лекин бир нарса ни фахр билан қайд этиш мумкинки, халқимиз барибир диний қадриятларини йўқотмади, ҳар бир мусулмон хонадонида Қуръони карим уй тўридан жой олди. Маънавий бой халқ вакиллари бу муқаддас Китобимизнинг аҳамиятини тушунганлар, тўғри идрок эта билганлар.

— *Кафедра профессор-*

ўқитувчилари қандай дарслик ва қўлламалардан фойдаланишади? Дарс соатларининг тақсироти қандай?

— Ўзбекистон мустақилликка эришгач, барча ижтимоий фан йўналишларида талабаларга тавсия этиладиган адабиётлар, дарслик ва қўлланмалар муаммоси юзага келгани ҳеч кимга сир эмас. Дарс соатлари масаласига келсак, биз барча факултетларда асосан 1-курс талабалари билан машғулотлар олиб борамиз. Мутасадди ташкилот ва вазирлик томонидан тасдиқланган ўқув режаларимизда махсус «Диншунослик асослари» фани кўрсатиб берилган. Биз 40 соат ҳажмида машғулотлар ўтказамиз. Шундан 20 соати маъруза, 20 соати амалий машғулотга тақсимланган. Талабаларга диний тушунчаларни чуқурроқ ўқитиш юзасидан олиб бориладиган «Махсус курс»ларнинг ҳажми ҳам 40 соатдан кам эмас.

Умуман олганда, комил шахсни, етук мутахассисни тарбиялаб вояга етказишда бизнинг ҳам улушимиз бўлади. Бундан фахрланамиз.

Маҳмуд ДЕҲҚОН
суҳбатлашди.

АЗИЗ СИЙМОЛАР ХОТИРАСИ

Имом ал-Бухорий халқаро жамғармаси ва Ўзбекистон мусулмонлари идораси қошидаги «Кўкалдош» Ислом ўрта-махсус билим юрти ҳамкорликда бир хайрли ишга қўл уришди. Биргаликда «Замонамиз уламолари» номли бир китобни нашр этишди.

Китобда замонамизнинг тўрт забардаст шахси — Шайх Зиёвуддинхон ибн Эшон Бобохон (1908-1982), Шайх Исмоил Махдум (1893-1976), Шайх Юсуфхон Шокир (1926-2000) ва Шайх Абдулгани Абдуллоҳ (1928-1999) ҳақидаги мақолалар, уларнинг фазилатларидан сўзловчи хотиралар, ўзлари ёзган асарлардан намуналар киритилган.

Биз билан замондош яшаб ўтган мазкур олимларнинг ҳаётини кўпчилик яхши билмайди. Ҳолбуки, улар даҳрий совет тузуми даврида ҳам миллий-диний қадриятларимизни, ўзлигимизни, асл илдизларимизни улуғлаб, динимиз равнақи учун фидойилик кўрсатган инсонлардир.

Анвар ҳожи Кўчқор ўғли Шайх Зиёвуддинхон ибн Эшон Бобохон ҳақидаги мақоласида ёзади: «Бугун барча зарур шарт-шароитларга

эга бўлган толиби илмлар бошланғич савод чиқариш учун қўлланмаларни, Қуръони каримни нашр этиш (мустабид совет замонида) нақадар мушкул иш бўлганлиги, бу йўлда кимлар жонбозлик қилганликларини билиб қўйсалар зарар қилмасди. Муфтий ҳазрат ҳар

йили керакли китобларни зарур миқдорда чоп қилишнинг улдасидан чиққанлар».

Аҳмад Муҳаммад Турсуннинг Шайх Исмоил Махдум ҳақидаги мақоласидан келтирилган ушбу парчага эътибор қилайлик: «Шайх суҳбатларидан бирида шундай дедилар: «Мен гўёки ўткир тигли қилич устида юриб бораётганга ўхшайман. У ёққа ҳам йиқилиб бўлмайди — совет сиёсатига қарши бормоқ ўлим билан баробар. Бу ёққа ҳам йиқилиб бўлмайди — Аллоҳнинг қахридан кўрқаман».

Хуллас, бу азиз инсонларнинг номларини тилга олганда эл-юртнинг маънавий равнақи йўлида тинмай меҳнат қилган табаррук сиймолар кўз олдимизда гавдаланади.

Устозлар ибрати ва фазилатларини ёритган, мазкур китоб, айниқса, ёш авлод маънавиятини юксалтириш борасида ўзига яраша хизмат қилади, деб умид этамиз.

Абдул ЖАЛИЛ

ДУО

XV

Аллоҳим! Сендан ушбу исм ва сифатларинг билан илтижо қилиб тилайман ва ёлвораман:

1. Эй жўмардлик ва эҳсон соҳиби!
2. Эй фазл ва яхшилик соҳиби!
3. Эй амният ва омонлик соҳиби!
4. Эй қудсият ва камолот соҳиби!
5. Эй ҳикмат ва баён соҳиби!
6. Эй раҳмат ва ризвон соҳиби!
7. Эй қатъий далил ва бурҳон соҳиби!

8. Эй азамат ва салтанат соҳиби!

9. Эй афв ва мағфират соҳиби!

10. Эй ундан ёрдам истаниладиган шафқат соҳиби!

Сен барча қусур ва нуқсон сифатлардан поксан. Сендан бошқа илоҳ йўқки, бизга мадад берса. Омонлик бер бизга, омонлик тилаймиз. Бизни жаҳаннамдан асра!

Ҳақиқий уйғониш гувоҳлари

Русиянинг турли минтақаларида мусулмонларнинг 40 та диний идораси мавжуд. Масжидлар сони ҳозирга келиб олти мингтага етди. Русиянинг Саудия Арабистонидаги элчиси Андрей Баклановнинг айтишича, мамлакат ҳозир Исломнинг ҳақиқий уйғонишига гувоҳ бўлиб турибди.

Русияда ҳозир 20 милён мусулмон бўлиб, улар 38 миллатнинг намояндаларидир. Элчининг таъкидлашича, пойтахт Масковнинг ўзида бир ярим милён мусулмон яшайди. Шаҳарда йигирма атрофида Ислом жамияти фаолият кўрсатмоқда. Ислом ўқув юртларида диний таълим бериш бошланди. Марказий телевидения жума кунлари исломий дастур намойиш этмоқда. Мусулмонларнинг икки радиоси исломий маданият дастурлари ва Масковдаги умумий муфтият фаолияти ҳақида эшиттиришлар олиб боради. Катта шаҳарлардан бири Қозонда яқинда Ислом университети очилди.

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

Эслатиб ўтамиз, Русияга Ислом ҳижрий 21 йили кирган. Шунинг учун яқинда мамлакатга Ислом кирганининг 1400 йиллиги муносабати билан илмий анжуман ўтказилди.

Малайзия мезбон

Малайзия ҳукумати Ислом Конференсаси мамлакатларининг 2002 йил “Терроризм муаммолари” мавзуда навбатдаги йиғинини Малайзияда ўтказиш таклифини маъқуллади. Малайзия терроризм муаммосини Осиё, Исломий ташкилотлар, ҳатто БМТ доирасида биргаликда муҳокама қилиш ташаббусида собит турибди, дейди Ташқи Ишлар вазири Саййид Ҳамид ал-Борий. Мамлакат Бош вазири, доктор Маҳазир Муҳаммад эса, бундай дейди: “Агар бизга мусулмонларнигина террорчилар деб ҳисоблаш лозим бўлса, мен сезяпманки, бошқаларда ҳам террорчилар бўлгани учун, мусулмон давлатлар террорга қарши ҳаракатларда қатнашмайди. Дини ва ирқидан қатъи назар ҳам-

ма террорчиларни жазолаш керак”.

“Фотиҳ” масжидининг очилиши

Олмония Президенти Йоханес Раонинг айтишича, АҚШдаги 11 сентябр ҳодисалари Фарбнинг Исломга олдингидан ҳам кўра кўпроқ диққат қилишини тақозо этмоқда. Бу билан у Исломнинг бошқа динлардан кўра одамларни жалб қилишда ажойиб қувватга эга эканига ишора қилди. Шимолий Ренания ўлкасининг шимоли-ғарбида жойлашган Морел шаҳридаги “Фотиҳ” номли масжиднинг очилиш маросимида Рао

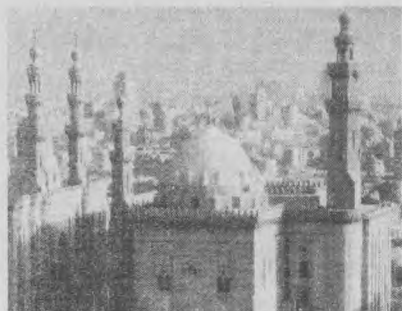

Фарбнинг Ислом билан мулоқоти таассубдан холи бўлиши лозимлигини таъкидлади.

Янги масжидлар

1422 ҳижрий йилнинг Рамазон ойида Миср ҳукумати-нинг ҳисобидан мамлакат вилоятларида 54 та янги мас-

жид очилди. Миср Вақф Ишлари вазири Маҳмуд Ҳамдий Зақзуқнинг айтишича, чек-

ка вилоятларда қурилган бу масжидлар учун давлат 60 милён жунайҳ (17 милён АҚШ доллари) сарфлаган.

Англияда Ислом тарихидан

* Англиянинг Ислом олами билан алоқалари тарихи саккизинчи асрга бориб тақалади. Ўшанда аббосий халифа Мансур даврида зарб этилган исломий динарга тақлидан инглиз тилла тангасининг бир юзига арабий иборалар битилган эди.

* Биринчи британиялик мусулмон сифатида инглиз манбалари ўн олтинчи асрда туғилган обрўли оиланинг фарзанди Жон Нилсонни кўрсатишади.

* Қуръони каримни арабчадан инглизчага биринчи марта 1734 йили Лондонда шарқшунос Жорж Сел ўгирган эди.

* Британия оролларидаги мусулмонлар сони ҳақида турли маълумотлар бор. Булардан ҳақиқатга яқинроғи 3 милён мусулмон борлиги ҳақидаги маълумотдир. Улар асосан Англия пойтахтида ва

Бирменгем, Манчестер, Бредфорд ҳамда Глазго каби катта саноат шаҳарларида яшашади.

* Британиядаги биринчи масжид 1860 йилда, илк исломий жамият 1866 йилда очилган. 1940 йилда Лондонда қурилган масжид харажатларининг бир қисми Уинстон Черчилл ҳукуматининг қарори билан расмий буюджет томонидан қопланадиган бўлди.

Малдив оролларида тантаналар

Малдив ороллари жумҳуриясида бу мамлакатга Ислом кирган кунни хотирлаб «Султон Муҳаммад» масжидида байрам тантаналари бўлиб ўтди. Байрам иштирокчилари мамлакат эътиқоди ва истиқлолини муҳофаза этишини сўраб Аллоҳга дуолар қилишди. Тантаналарда мамлакат Президенти, вазирлар ва турли масъуллар иштирок этишди. Президент Маъмун Абдулқайюм халқни Ислом ақидаси ва гўзал хулқларни маҳкам ушлашга чақирди.

Таиландда Ислом олий ўқув юрти

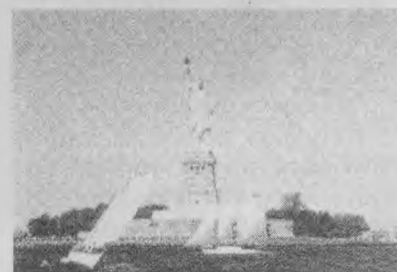
1998 йил ўрталарида Таиланд жанубидаги беш милён мусулмон истиқомат қиладиган Гала шаҳрида биринчи исломий университет очилган эди. Бунгача хориждаги исломий ўқув юртларида беш минг атрофида таиландлик

талабалар таълим олишарди. Ҳозир ушбу университетда Шариат, Дин асослари ва Араб тили факултетлари фаолият кўрсатмоқда. Ўқув юртидаги дарслар асосан араб тилида олиб борилади.

Интернет билан ҳидоят сари

Шимолий Амиқо Ислом Жамиятининг интернет тармоғидаги «Ислом йўли» сайти орқали ўтган ойда ўттиз киши Исломга кирганини эълон қилди.

Сайт турли мамлакатларда яшайдиган йигирма беш олимнинг ваъз ва маърузалари билан динга чақиради. «Ислом йўли» интернетдаги энг катта эшиттириш захирасига эга сайт ҳисобланади. Унинг жамғармасида 5590 та маъруза мавжуд.

Бундан ташқари, сайтда Фатволар, Мақолалар, Адаб воҳаси, Опа-сингиллар бўлимлари ҳам мавжуд. Ундаги почта хизматидан 53074 иштирокчи фойдаланади. Ўтган ойда сайтни 1 млн. 170 минг киши ўқиган.

Интернет
материаллари асосида
Мубашшир АҲМАД
тайёрлади.

ПОКЛИК ИМОННИНГ БИР ҚИСМИ

Банда ожизлигини ва Яратганга муҳтожлигини ҳис этсин учун ҳаёти давомида турли дард ва жароҳатларга мубтало этилган. Улардан ташвишланмай, хотиржам бўлиб сабр қилган ва Яратгандан шифо тилаб, Унга тазарруъ этган банданинг гуноҳларига дарду аламлари каф-форатдир.

Ўининчи сабоқ

УЗРЛИ КИШИГА ОИД ҲУКМЛАР

Узрли кишилар ҳар бир намоз вақти учун янгидан таҳорат олишлари керак. Ўша вақт давомида узрга сабаб бўлган жароҳатлардан қон ё нам оқиб

учун таҳорат олганидан сўнг, узридан нам чиқса, янгидан таҳорат олиши лозим.

Узрли киши узридан нам чиқиб турган ҳолда таҳорат олса-ю, намоз ўқиётганида узридан ҳеч нарса чиқмаса ва бу ҳол (узрдан ҳеч нарса чиқмаслик) иккинчи намоз вақтида ҳам давом этса, олдинги вақт намозини қазо қилиб ўқиши керак бўлади. Узрли киши узридан нам чиқиб турган ҳолда, маҳсисини кийган бўлса, унга масх тортилмайди.

Узрли жойдан чиққан қон намоз ўқиб бўлгунча қайта чиқмайдиган ҳолда дирҳам миқдоридан (очилган қўл кафтининг сув турадиган қисми) ортиқ жойга теккан бўлса, уни ювиб намоз ўқиши вожиб бўлади. Шунингдек, жароҳатни боғлаш ё дори суриш билан ундан чиқадиغان нарса-ни тўхтатиш ё камайтириш вожибдир. Жароҳат боғланганида ундан ҳеч нарса чиқмаса, киши узрли ҳисобланмайди.

«Қачонки намоз вақти чиқиб кетса, соҳиби узрларнинг таҳорати бузилади ва кейинги намозлари учун таҳоратларини янгилайдилар». Бу Абу Ҳанифа, Абу Юсуф, Муҳаммад раҳимаҳумуллоҳларнинг наздларидадир.

Абу Юсуф ва Зуфар раҳимаҳумаллоҳлар эса айтишадики: «Соҳиби узрлар қуёш чиққанда қилиб олган таҳоратлари билан пешин намози вақти киргунча намоз ўқишлари жоиз. Демак, Абу Ҳанифа ва Муҳаммад раҳимаҳумаллоҳларнинг наздларида соҳиби узрнинг таҳорати намоз вақти тугаши билан бузилади.

Бурҳониддин Марғиноний, «Ҳидоя», 115-бет.

Шу билан бирга, баъзи дарду аламлар ибодатнинг мақбуллиги учун қўйилган шарт ва талабларнинг енгиллашувига боис бўлади ва уларга мубтало бўлганлар шаръан узрли аталадилар.

Истиҳоза, пешоб ва елнинг сурункали чиқиб туриши, битиши қийин жароҳатлар, оғриқли кўз ва қулоқлардан ёш ё йиринг оқиб туриши ана шундай дардлардандир.

Бошида тўла бир намоз вақти давомида (масалан, асрдан шомгача) жароҳатидан тўхтамай қон йиринг ёки нам чиқиб турган киши шаръан узрли ҳисобланади. Кейинги намоз вақтларида бу ҳолнинг давом этиши шарт эмас. Унинг жароҳатидан кейинги намоз вақтларида бир марта бўлса-да, қон каби нарсалар чиқиб турса, у узрли ҳисобланаверади. Узрли кишининг жароҳатидан тўла бир намоз вақтида ҳеч нарса чиқмаса, унинг узри тугаган бўлади.

турса-да, таҳоратлари синган ҳисобланмайди. Агар таҳоратни синдирувчи бошқа сабаб содир бўлмаса, ўша вақт ичида шу та-

Агар соҳиби узр пешин намози вақтида пешин учун бир марта таҳорат қилса, шу вақт ичида иккинчи марта аср учун таҳорат қилса, Абу Ҳанифа ва Муҳаммад наздларида, соҳиби узрнинг таҳорати фарз вақтининг чиқиши билан бузилгани боис, соҳиби узр ўша таҳорат билан асрни ўқиши мумкин эмас. Мустаҳоза деганда, намоз вақти ўтиб кетадиган бўлса ҳам, доимий бетаҳорат бўлиб турадиган киши тушунилади.

Бурҳониддин Марғиноний, «Ҳидоя», 116-бет.

ҳорат билан истаган намозларини (фарз, вожиб, суннат, нафл, қазо) ўқийверадилар. Узрли кишининг таҳорати намоз вақти чиқиши билан синади ва у янги вақт намози учун қайта таҳорат олиши керак.

Узрли киши, узридан ҳеч нарса чиқмаган ҳолида бошқа сабаб билан таҳорати сингани

Жароҳатли киши имо билан намоз ўқиганида жароҳатидан ҳеч нарса чиқмайдиган ҳолда намозини имо билан ўқиши керак.

Узрли киши узри йўқларга имомликка ўтмайди.

Муҳаммад СИДДИҚ

Абдурахмон ибн Авф рози-йаллоху анху Исломни энг олдин қабул қилганлардан бири эди. Мўминлик унинг нафсида иззат, Раббига чин ишонч пайдо қилиб, ҳаётида улкан из қолдирди.

У Макканинг омадли савдогари эди. Ҳижратда молини, тижоратини ташлаб, Аллоҳ ва Расули учун муҳожир бўлиб Мадинага келди.

Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам уни мадиналик Саъд ибн Рабиъ билан дўстлаштирдилар. Бу биродарлик қон ва насаб қариндошлигига қараганда анча мустаҳкам эди. Зеро, ҳар бир дўст ўзи эга бўлган нарсаларга биродарини ҳам шерик деб билар эди. Шу боис Саъд ибн Рабиъ Абдурахмон ибн Авфга:

– Эй дўстим, мен ансорларнинг энг бойиман, марҳамат, мол-дунёимнинг ярми сеники, – деди.

Шунда Абдурахмон ибн Авф:

– Эй биродарим, Аллоҳ аҳлингни, мол-дунёингни баракотли қилсин! Бу ерда бозор борми? – деб сўради.

– Ҳа, Бани Қайнуқоъ бозори бор.

– Менга шу бозорни кўрсатиб қўйсанг бўлди. Абдурахмон ибн Авфга бозорни кўрсатишди. У бозорга бориб, сав-

до қилиб, фойда кўрди. Биродари Саъд ибн Рабиъга юк бўлмади.

Абдурахмон ибн Авф рози-йаллоху анху ризқ-рўзини ўз меҳнати, пешона тери, саъйдирди.

МЕНГА БОЗОРНИ КЎРСАТИНГ

ҳаракати билан топиб, Раббига бўлган чин эътиқод, ихлос ва эзгу ниятлари билан ҳаётини давом эттирди. Бировни алдамади, ёлғон сўзламади. Тарозидан ҳам, газидан ҳам уриб қолмади. Аллоҳ унинг тирожатига баракот ато этди. Ризқини мўл-кўл қилди.

Абдурахмон ибн Авф рози-йаллоху анху савдо-сотик ҳақида сўзлаб, шундай дейди:

«Мен ҳар бир ҳалол тижоратда фойда борилигига гувоҳ бўлдим. Баъзан тошни кўтарсам, остидан тилла ёки кумуш чиқишига ишониб қолдим. Ҳаттоки туянинг тизгинини сотган пайтларимда ҳам фойда кўрар эдим».

Абдурахмон ибн Авф тижоратда катта бойлик билан ризқ-лантирилди. Аллоҳ йўлида кўпдан-кўп молларини садақа қилди. Кўплаб фақир ва мискинларга ёрдам берди. Ўлими олдидан эллик минг динорини Аллоҳ йўлида сарфлашларини васият этди.

Ҳақиқатда ҳам бор мол-мулкни ташлаб, Маккадан фақирликда муҳожир бўлиб келган, бировга оғирлиги тушишини ис-тамаган Абдурахмон ибн Авф ҳаракатларини Аллоҳ таоло муносиб мукофотлаган эди. Маккада қолдирган мол-мулкнинг ўрнини янада зиёдалик билан тўлдириб, уни мусулмонларнинг энг бойига айлантирди.

Демак, баракот ҳалолликда, Аллоҳга садоқатдадир. Бировга юк бўлмасдан, пешона тери билан ризқ ахтаришдадир. Бунга асло шубҳа йўқ.

Абдуқайюм ҲИКМАТ
тайёрлади.

ДУО

XVI

Аллоҳим! Сендан ушбу исм ва сифатларинг билан илтижо қилиб тилайман ва ёлвораман:

1. Эй ҳамма нарсанинг Рабби!
2. Эй ҳамма нарсанинг Илоҳи!
3. Эй ҳамма нарсанинг Яратгувчиси!
4. Эй ҳамма нарсадан устун Зот!
5. Эй ҳамма нарсадан аввал Зот!
6. Эй ҳамма нарсадан охир Зот!

7. Эй ҳамма нарсани билгувчи Зот!
8. Эй ҳамма нарсага кучи етгувчи Зот!
9. Эй ҳамма нарсанинг Сонеъи!
10. Эй ҳамма нарса ўтса ҳам, ўзи боқий қоладиган Зот!

Сен барча қусур ва нуқсон сифатлардан поксан. Сендан бошқа илоҳ йўқки, бизга мадад берса. Омонлик бер бизга, омонлик тилаймиз. Бизни жаҳаннамдан асра!

Доктор Суад СОЛИҲ,
Ал-Азҳар университети фикҳшунос устози

АЁЛНИНГ ЖАМИЯТДАГИ ЎРНИ

Мисрдаги Ал-Азҳар университети фикҳшунос олимаси, доктор Суад Солиҳ муслмон аёлининг ўз оиласи доирасида ва жамиятда мукаммал ўрин олишида ғов бўлаётган иллат ва сабабларни қуйидагича баён қилади.

Афсуски, аёлларга муомаллада динимиз таълимотидан узоқлашилди. Зеро, жамиятда аёлни қоронғу жа-

кам оятларга қарамаганликларини ҳолда саҳиҳ ҳадисларни ҳам ўзгача талқин қилдилар ва улардан аёллар

ҳолатга, ёлғизлашга ва чўриликка боғлаган тундривоятлар, тўқима ва ёшунга яқин «ҳадис»лар тарқалди.

Аёл фаолиятини қўлламайдиганлар муҳкам оятларни (равшан далилларни) қўйиб, муташобих (шарҳ ва тафсирга муҳтож) оятларга суянадилар. Айрим оталар ҳам борки, улар ўз қизларини розилигисиз эрга берадилар. Ваҳоланки, жуда кўплаб фуқаҳолар кучли ва саҳиҳ далилларга биноан қиз боланинг розилиги зарурлигини таъкидлашган.

У тоифалар муташобих оятларга эътимод этиб, муҳ-

кам оятларга қарамаганликларини ҳолда саҳиҳ ҳадисларни ҳам ўзгача талқин қилдилар ва улардан аёллар ҳуқуқларини камайтириш йўлида фойдаландилар. Аёллар «ақли ва дини ноқис» деб сифатланган ҳадисни улар ўзларининг аёлларга бўлган қарашларига

далил сифатида келтиришадди. Бу ҳадиси шариф Имом Бухорий ва Имом Муслимининг саҳиҳ китобларида келган. Ҳадиснинг маъноси қуйидагича: *«Ақли ва дини ноқис бўлган сизлардек (аёллардан) ўзини эҳтиёт қилган эркакнинг ҳам ақлини кетказувчироқ бирон кимсани кўрмадим».*

Уламолар бу ҳадисга шарҳлар битиб, у қандай муносабатда ва кимга нисбатан айтилганини ўрганганлар. Аёлнинг аёллик хусусиятларига далолати аниқ бўлиши учун бу ҳадиснинг ифода услубига ҳам эътибор берганлар.

Ҳадис матнидан жаноби Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ийд кунлари аёлларга насиҳатлари англашилади. Бинобарин, улуғ хулқ соҳиби Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ийд кунлари аёллар шаънини пасайтирдилар ва ё уларнинг ҳурмат-иззатларини ерга урдилар ё қадрларини камайтирдилар, дея оламизми?

Аввало, бу ҳадиси шарифнинг кимга қарата ва нима муносабат билан айтилганини билиш лозим. Зеро, унда зикр этилган аёллар мадиналик бўлиб, кўпчиликларини ансорий аёллар ташкил этарди. Ансорий аёллар ҳақида Ҳазрати Умар ибн Хаттоб розийаллоҳу анҳу бундай деганлар: **«Мадинага келган вақ-**

занинг латиф деб очаси ўрнида айтилган, холос. У на аёллар ва на эркаклар ҳузурда алоҳида бир ҳукм сифатида ворид бўлмаган.

Барча соҳаларда ҳаётимиз йўналишини тўғрилаш учун Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам суннатларига суяниш нечоғлик матлуб ва зарур

тимизда бу ернинг эркакларидан аёллари устун эдилар. Бизнинг аёллар ҳам ансорий аёлларнинг одобларидан ўргана бошлади». Ҳазрати Умарнинг бу сўзлари Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳадисларини тафсир этади.

Аммо бу ҳадис матнининг ифода усулига келсак, унинг ифодаси умумий қоида ёки ҳукм бўлмай, балки бу ҳадис заифа бўлатуриб, аёлларнинг эҳтиёткор эркаклар устидан ҳам ғолиб эканликларидан Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг таажжубланишларини билдиради. Яъни, заиф деб гумон қилинган жойга қувватни қўйган ва кучли деб ўйланган жойда ожизликни намоён қилган ҳикматуллоҳдан ҳайратланишлари баёнидир.

Шуни айтиб ўтиш лозимки, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «ақли ва дини ноқис аёллар» деган сўзлари бир бор келгандир ва у диққатни тортиш ва аёлларга қаратилган мавъи-

рур бўлса, ижтимоий ҳаётда аёлнинг иштирок этиши соҳасида ҳам у суннатларга эргашиш ниҳоятда зарурдир. Пайғамбаримиз даврларида аёлнинг ижтимоий ҳаётда амалий иштирок этгани амал қилинадиган суннат ва эргашиладиган ёрқин намунадир. Аммо бу намуналарга ва олий диний қадриятларга эргашиш ўрнига мусулмонлар ўз ҳаётларида улардан узоқлашиб кетдилар.

Бироқ аёлларга ҳуқуқларини бериш, уларга зулм

қилмаслик, уларни эрлар ҳукмидан қутқазиш, жамиятда ўрниларини белгилаш, умумий вазифаларда ҳиссаларини ошириш, кўпчилик даъват қилаётганидек, илоҳий йўриқлардан, шаръий одоб ва ахлоқлардан четга чиқиш билан, яъни, Фарбдан кириб келган чақириқларга кўр-кўрона эргашиш билан эмас, балки Куръони карим ва Пайғамбар алайҳиссаломнинг суннатларида аёл шаънида ворид бўлган таълимотларни тўғри тушуниш ва Пайғамбар замонларида ва мусулмонлар равақ топган даврлардаги ёрқин ва олий намуналарга эргашиш билан бўлади.

Зеро, Пайғамбар алайҳиссаломнинг саодатли асрларида ва мусулмонлар равақ топган даврларда аёллар ижтиҳодда, ҳадис ривоят этишда, адабиётда, таълим-тарбияда, иқтисодда, бошқарувда, ҳарб ва сиёсатда фаол эдилар.

Абдуҳамид ТУРСУН
таржимаси

МУСТАЖОБ ДУО

Бир куни Набий соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг олдиларига бир жамоа келиб:

– Ё Расулulloҳ, биз Исломни қабул этганмиз. Бизга асҳобларингиздан қўшиб жўнатсангиз, токи улар бизга дин таълимини, Қуръони каримни ўргатишса, Ислом шариати қоидаларини баён қилишса, – деди.

Шунда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам уларга олти нафар саҳобани қўшиб жўнатдилар. Анча йўл юриб, Ҳижоз яқинидаги Ҳазийм кудуғи яқинига келишгач, фитна содир бўлди. Жамоа ўша ерда яшовчи Ҳазийм қабиласи билан тил бириктириб, саҳобаларга қарши уруш очди. Фитначилар томонидан ўраб олинган саҳобалар ўзларини ҳимоя қилиш учун қиличларини яланғочладилар. Шунда фитначилар тарафдан бир хитоб янгради:

– Аллоҳга қасамки, биз сизларни ўлдиришни хоҳламаймиз. Фақат бизга таслим бўлиб, асир тушасизлар. Биз сизларни озод қилиш эвазига Макка аҳлидан улуш талаб қиламиз. Биз билан урушмаслик учун аҳд беринглар, – дейишди.

Шунда Осим ибн Собит розийаллоҳу анҳу:

— Аллоҳга қасамки, биз ҳеч қачон мушриклардан аҳд қабул этмаймиз, — деди.

Узаро жанг бошланди. Муслмонлар сони камая бошладди. Осим розийаллоҳу анҳу ўлим яқинлашаётганини ҳис этгач, самога қўлларини кўтариб дуо қилди:

— Аллоҳим, кунимнинг аввалида ҳақ динингни ҳимоя қилдим. Кунимнинг охирида менинг жасадимни ҳимоя қилгин.

Бир оздан сўнг Осим розийаллоҳу анҳу кучлар тенг бўлмаган олишувда шаҳид бўлди.

Ибн Исҳоқ айтадиларки:

«Осим розийаллоҳу анҳу дуо қилиб, бирор мушрикка қўл теккизмасликка Аллоҳга аҳд берган ва ўзига ҳам бирор мушрикнинг қўл теккизмаслигини Аллоҳдан сўраган эди».

Уҳуд ғазотида ярадор бўлган мушриклардан Ибн Талҳанинг онаси Салафа бинти Саъд ўғлининг ярасини боғлаётиб, сўради:

— Ким сенга бундай азият етказди?

Шунда Ибн Талҳа:

— Менга ўқ узган кишининг:

«Буни Осим ибн Абу Ақлаҳдан қабул қилиб олгин, деганини эшитдим, – деди.

Ўшанда мушрика аёл имкони келса Осим розийаллоҳу анҳунинг бош чаноғида шароб ичишни ният қилган эди.

Ҳазиймда саҳобаларни ўлдирган хиёнатчилар Осимнинг бошини танасидан жудо этиб, Ибн Талҳанинг онасига сотишни ўйладилар. Улар шу ниятда жасадга яқин кела бошлашди.

Лекин Аллоҳ субҳонаҳу ва таоло солиҳ бандаларининг дуоларини ижобат этишга ваъда берган. Аллоҳ ўз ҳузуридан Осимнинг жасадини ҳимоя қилиш учун бир қўшин жўнатди. Бу улкан асаларилар галаси эди. Асаларилар зич бўлиб, ғувиллашиб Осимнинг жасадини ўраб олишди ва унга мушриклар яқин кела олмай қолишди. Ҳайратланган мушриклар: «Кеч киришини кутамиз. Қоронғу тушиб, арилар учиб кетганида келиб, бошини кесиб оламиз», дейишди. Лекин қоронғу тушгач, Аллоҳ таоло кучли бир шамолни аскар қилиб жўнатди. Шамол Осимнинг жасадини ғайбларни билувчи Зотдан бошқа ҳеч ким билмайдиган тарафга учириб кетди. Разил ниятли душман доғда қолди. Шундай қилиб Аллоҳ таоло Осим ибн Собит розийаллоҳу анҳунинг дуосини ижобат этди.

Умар ибн Хаттоб розийаллоҳу анҳу Осим воқеасини эслаганларида ҳар гал:

— Ҳа, Аллоҳ таоло мўмин бандасини ҳифзу ҳимоясида сақлайди, — дер эканлар.

Муҳаммад Тантовийнинг

«Дуо» китобидан

Юсуф СОБИР

тайёрлади.

Бу фожеали воқеа бундан бир неча йил аввал Тошкент вилояти Янгийўл шаҳрида бўлиб ўтган эди. Етмиш беш ёшлардаги ибодатли, тақводор Ҳожи акамиз бир нохуш ҳодиса – автоҳалокат сабабли энг суюкли ўғлидан, турмуш ўртоғидан, келини ҳамда иккита набирасидан бир куннинг ўзида жудо бўлди.

– Ҳожи ака, биз бу нохуш хабарни сизга қандай айтдимиз? – дейишибди ўзларини йўқотган, ранг-рўйи оқарган хабарчилар. – Бизни кечиринг, лекин айтишга мажбурмиз.

– Тезроқ айтинглари, сарфарга чиққан фарзандларимдан бирортаси нобуд бўлдимиз? – деб сўрабди шошиб Ҳожи ака.

– Афсуски, бирортаси ҳам тирик қолмади.

Ҳожи ака буни эшитиб: «Инна лиллаҳи ва инна илайҳи рожиъун» дуосини ўқиб, ўзига тасалли берибди.

Ҳожи аканинг болалари машинасини «Камаз» юк машинаси ёнбошидан туртиб юборди. Енгил машина йўлдан чиқиб кетади. Шу сабаб машинадаги беш нафар одам ҳаётдан кўз юмади. Шундай ҳодисадан Аллоҳ таоло ҳаммамизни сақласин!

Жанозага тумонат одам келди. Баъзи яқин одамлар Ҳожи акага: «Жуда ёмон иш бўлди. Айб «Камаз»да, унга олий жазо

берилиши керак», деса, бошқа бировлари келиб: «Сиз хафа бўлманг, уни фалон-фисмадон...» дейишди.

Шунда Ҳожи ака одамларга:

– Ўша ҳайдовчини менинг олдимга олиб келинглари, адабини ўзим бериб, ҳеч кимнинг хаёли-

Ҳайдовчи қалтирар эди.

– Ҳа, машинани бошқара олмай қолдим. На рўл, на тормоз менга бўйсунди. Ҳожи ака, мени кечиринг. Шунча одамнинг ҳалокатига сабабчи бўлдим. Менга қандай жазо қўлласангиз, розиман. Менга ер устидан кўра ости афзал бўлиб қолди.

Шундан сўнг Ҳожи ака ўрнидан туриб, деди:

– Бу иш Аллоҳнинг тақдири. Аллоҳнинг хоҳишидан ташқари ҳеч бир иш бўлмайди. Уларнинг йўлига сенинг чиқиб қолишингни Аллоҳ тақдир қилган экан. Мен Аллоҳнинг тақдирига ишонаман. Сени кечирдим. Аллоҳ берган неъматини яна ўзи олиб қўйди. Бу ишнинг ҳикмати Аллоҳ ўзи билади. Энди, болам, мен ёлғиз қолдим, фарзандларим ва набираларимни кўргим келади. Менинг ҳолимдан тез-тез

xabар олиб тургин. Фарзандларим ўрнига сен фарзанд бўлгин, сенинг фарзандларинг менга набира бўлсин...

Ҳожи ака бир лаҳза жимиди. Сўнг бу гапларга гувоҳ бўлиб турган домлага юзланиб:

– Домла, жаноза намозини ўқинг энди, – деди хўрсиниб.

Мухторжон
КАРИМЖОН ўғли

КЕЧИРИШ ФАЗИЛАТ

дан чиқмайдиган иш қиламан, – деди.

«Камаз» ҳайдовчиси олиб келинди.

Жаноза вақти яқинлашиб қолган, катта жамоа тўпланган эди. Ҳожи ака унга қандай жазо бераркан, деб ҳамма жим кўз тикиб турар эди.

– Эй ўғлим, менга яқинроқ кел... Қўлини ечиб юборинглари, – деб талаб қилди Ҳожи ака.

Насихат

ШАЙТОН НЕГА ҚОЧДИ

Ривоят қилибдирларки, бир кун саҳрога чиқиб кетаётган бир одамга шайтони лаъин йўлдош бўлди. Одам қиёфасига кириб олган шайтон унга шерик бўлиб юрди. Бу одам кечгача намоз ўқимади. Улар кечқурун бир манзилга етиб боришди. Ухлаш мақсадида жой ҳозирлашди. Намоз ўқимасдан ётаётганидан у кишидан Шайтони лаъин қочди.

– Эй биродар, мenden нега қочасан? – деб сўради ҳалиги киши.

Шайтони лаъин айтдики:

– Эй бадбахт, сендан нега қочмайин? Мен Аллоҳ таолонинг бир амрини бажармасдан, малъун бўлган эдим, Аллоҳ даргоҳидан қувилдим. Аммо сен бугун Аллоҳнинг бешта амрини тарк этдинг. Сенинг ҳолинг қандай бўлади? Сендан ҳазар қиламан, шу сабаб қочдим. Агар Аллоҳ таоло сенга қаҳр қилса, касофатингдан мен ҳам Аллоҳ қаҳрига гирифтор бўлмасам, деб кўрқиб турибман, – деди.

«Фавоидул-муслимин»

(«Мусулмонларнинг фойдалари») китобидан
Ҳасанхўжа МУҲАММАДХўЖА ўғли
тайёрлади.

Ибодатни кутавергил

Эй дўст, бедор бўлиб тунлар
ибодатни кутавергил,
Ибодатинг қабул бўлса,
мукофотни кутавергил.

Топиб давлат, этиб эҳсон,
савоби дур талабдирсан,
Фақир, мискинни жам этган
жамоатни кутавергил.

Замон қадрин писанд этмай,
пешонанг саждага етмай,
Умр ўтса, охир афсус-
надоматни кутавергил.

Билим дил дардига малҳам,
уни тарк айласанг, охир –
Жаҳолат дардидан оғир
асоратни кутавергил.

Ибодат-чун бориб масжидга
барвақт, кеч қайтсанг,
Биҳишт саҳнида Аллоҳдан
зиёфатни кутавергил.

Муғанний, куйла пок қалбларни,
ёдингда бўлсин бу ҳадис:
«Кунинг нопокка қолганда
қиёматни кутавергил».

Ёмондан сўзлама

Тош отиб ҳар кимга сен, етган зиёндан сўзлама,
Яхшини кўп ёдга ол, бадхўй, ёмондан сўзлама.

Ҳақ деганнинг доврўгин сен бор овоз-ла элга ёй,
Мағзи тўқ рост гапни де, асло гумондан сўзлама.

Даф этишда ёвни ҳар гал шер ишидан ибрат ол,
Соясидан қўрқар ул ҳуркак куёндан сўзлама.

Камсуханликда балиқ бўл ҳар улуғ зот қошида,
Деса у бир сўз бу ёндан, сен у ёндан сўзлама.

Бир ширин сўз-ла илон индан чиқармиш, доимо
Сен тавозе бирла бўл, заҳри илондан сўзлама.

Ҳар нафас айла умид, ноумид шайтон ахир,
Куйла гул фасли баҳорни, куз-хазондан сўзлама.

Эй ҳақим, ўлсам агар йўқ жойдаги мақтов билан
Мен каби бахти қаро бир нотавондан сўзлама.

Барчамиз бир бандадирмиз, эй муаррих, шошмагил,
Аслимиз ким билмайин, турку Турондан сўзлама.

Илми маъруф истасанг, қутлуғ китобдан узма кўз,
Етмаса илминг, Муғанний, дарси Қуръондан сўзлама.

Абдугани УМУРЗОҚ ўғли МУҒАННИЙ

Булоқбоши тумани

Илинж

Фалак зир айланар, тинмайди бир дам.
Нечун яхши ишда сузсан, эй одам?
Манзилимиз тайин, фурсат ўлчовли,
Бизга берилган вақт жуда-жуда кам.

Бир кун тана жондан бўлади жудо,
Гуноҳқормиз, ўзинг кечиргин, Худо.
Илинж шул: фарзандлар ва ёру дўстлар
Ҳақимизга қилса хайрли дуо.

Мардлик-жасоратни ўргатди отам,
Номақбул йўллардан қайтарди онам.
Бахтиёрман, шундай фазилатларни
Фарзандлар қалбига сингдира олсам.

Фарзандга ўтмаса агар сўзимиз,
Оломон олдида шувит юзимиз.
Айбдор ким, фарзандлар кўзи олдида
Бемаъни ишларни қилгач ўзимиз?

Рўзгорда бўларкан икки хил фармон,
Енгил ишларнинг ҳам битиши гумон.
Иккала тоши ҳам тенг айланса гар,
Буғдойни янчолмас асло тегирмон.

Ҳусанбой ЭШБОЙ,

Ўрта Чирчиқ тумани

Масжид обод бўлмоқда

Қуръони каримнинг «Тавба» сураси 18-ояти мазмуни шундай: «Аллоҳнинг масжидларини Аллоҳга ва қиёмат кунига имон келтирган, намозларни ўз вақтида ўқийдиган, закотларини берадиган, Аллоҳдан бошқа ҳеч кимдан қўрқмайдиган зотлар обод қиладилар».

Зеро, масжид Ислом оламида катта аҳамиятга эга. Мусулмонлар бу ерда жомат бўлиб намоз ўқийдилар, диний-маърифий илмлардан сабоқ оладилар. Масжидларда каттаю кичик имон-эътиқод билан ҳалолпокиза яшашга, маънавиятли-маърифатли бўлишга чақирилади.

Бизнинг Галаосиё шаҳрида ҳам мустақиллик шарофати туфайли «Имом Бухорий» жомъе масжидини бунёд этишга киришилган эди. Ўтган Рамазон ойи бошланишида масжид ишга туширилди. Масжиднинг қурилишига кимдир маблағи билан, кимдир меҳнати билан кўмак берди. Фаттоҳ Аллаёров каби ҳомийлар, Ёқуб Файзуллаев, Абдурахмон Бақоев сингари хайрихоҳлар, Муҳаммад Қодиров, Бахшулла Бақо-

евдай моҳир усталарнинг ҳиссалари, айниқса, катта бўлди.

Ҳали масжид атрофида қилинадиган ишлар кўп. Ободончилик, тозаликни таъминлаш, гулзор барпо этиш, кўчатлар экиш керак. Хуллас, Қурбон ҳайити намозини шу ерда ўқиш учун барча тайёргарлик чоралари кўриляпти.

Зариф ҳожи БОЛТАЕВ,
Бухоро туман имом-хатиби

Сув ва ҳаводек зарур

Аллоҳга беадад шукрлар бўлсинким, мустақиллик туфайли Ўзбекистонимизда «Дин афюндин» дегувчи худосиз истибдод мафқураси барҳам топиб, унутилган, поймол бўлган қадриятларимиз, динимиз эъзозланмоқда.

Бугунги кунда Ислом динига оид асл ҳикматларни тиклаш, ҳар хил адашган оқимлар таъсирини бартараф этишда «Ҳидоят» ойномасининг хизмати сув ва ҳаводек зарур. Ислом дини моҳиятини тўғри тушуниб, тўғри амал қилган одамлар ўзаро меҳр-оқибатли, аҳил-иноқ бўлишлари табиий. Сизларга бир-икки тақлифим бор:

Биринчиси, ойнома кўпроқ нусхада нашр этилса;

Иккинчиси, журнал саҳифалари яна ҳам кўпайтирилса;

Учинчиси, нархи ҳам имкон адар арзон қилинса.

Эҳтиром ила,

Турсунали ХОЛИҚОВ,
Анджон шаҳри

Кўнгилга яқин олиб

Ҳурматли «Ҳидоят» таҳририяти ходимлари!

Биз журналнинг доимий мухлисимиз. Ундаги қизиқарли мақолалар, суҳбатлар ва ривоятларни доимо ўқиб борамиз. Баъзан масжидимиз жамоаси билан муҳокама ҳам қиламиз. Шундай сермазмун журналнимиз борлигидан мамнунмиз. Аллоҳ рози бўлсин.

Бизда бир тақлиф пайдо бўлди. Буни сизлар ҳал қиласизларми-йўқми, кўнгилга яқин олиб таҳририятга мурожаат этяпмиз.

Кузатишимизча, бугун фарзандларимиз учун янги ўзбек ёзувидаги «Намоз сабоқлари», динимиз тарихига доир китоблар жуда зарур. Шунингдек, журналнинг болаларга бағишланган баъзи саҳифалари ҳам янги алифбода берилса, бу маънавий неъматдан фарзандларимиз ҳам баҳраманд бўлар эди.

Салом билан,

Ақром ИКРОМОВ,
Тошкент шаҳри,
«Дўмбиробод» маҳалласи

Қадрли Ақром ака! «Ҳидоят» журналига доир тақлифларингизни инобатга оламиз. Китоблар масаласида эса айтишимиз мумкинки, 2001 йили «Мовароуннаҳр» нашриёти «Ўғлимга ўғитлар» китобини, «Ҳидоят» кутубхонаси силсиласида эса, «Мусулмон аёлларга маслаҳатлар» (ёш қизларимиз бемалол фойдаланишлари мумкин) номли китобни янги алифбода нашрдан чиқарган.

Таҳририят

Устоз АБДУЛАЗИЗ ҚОРИ ота:

ДАРС БИТТА, ТАКРОРИ МИНГТА БЎЛСИН

(Давоми, бошланиши ўтган сонда)

Амир Олимхон даврида Бухоро муфтийи бўлган Бақоҳўжа домла ҳам бир йил Қашқарда туриб, жуда катта жамоага мударрислик қилди, Ўғли Ҳидоятуллоҳ махсум ўртоғим эди. Бухорода хатм қилиб келган Шамсиддин домла Қашқардаги Холбек мадрасасининг энг катта мударриси эдилар. Бизни ҳам у кишининг ҳузурига олиб боришган. «Кофия»дан дарс олишга киришганмиз. У киши катта домла бўлиб, ҳеч «Кофия»дан дарс ўқийдиган одам эмас эдилар.

Ҳар пайшанба куни Баҳоуддин бойнинг уйида тариқат олимлари «Хатми хўжа»га тўпланиб, қироатхонлик қилишар эди. Рўзи қори домла тирик пайтларида ўзлари келиб, «Инна фатаҳна»ни ўқиб берардилар. Қори домланинг вафотларидан сўнг Қодиржон қори ўқиб берадиган бўлдилар. У киши шогирдлари кўплигидан, баъзан келолмай қолар, шунда «Хатми хўжа»дан кейин «Инна фатаҳна»ни ўқишни менга тайинлаб қўяр эдилар. Эзилган, зулм кўрган одамлар қироатни тинглаб, юраклари тўлганидан йиғлашга тушишарди. Шунда Шамсиддин домла: «Эй биродарлар, йиғламанглар, мен китобларда ўқиганман, пайғамбаримиз Муҳаммад соллалоҳу алайҳи ва салламга ҳам Маккадан Мадинага ҳижрат қилиш фарз бўлган. Шундан буён минг йиллаб вақт кетди. Энди иккинчи ҳижрат бизники бўлди», деб халқни юпатардилар.

Қашқарлик домлалардан Қосим ҳожи домла катта аҳли

тариқат олимларидан бўлиб, кўп улугъ ёшда вафот этганлар. Аллоҳ раҳмат қилсин. Қашқарнинг катта бойлари, мударрислари, хўжа-эшонлари ҳаммаси шу кишига мурид бўлишган. Рўзи қори домла Андижондан Қашқарга ўтишлари олдидан у кишига башорат бўлган экан. Эшоннинг Аҳмад халфа деган куёвлари бўларди. Шу кишининг гапига кўра, Қори домла бормасларидан 10 кун олдин Қосим ҳожи эшон: «Симхона тарафдан Қашқарга бир улугъ олим келяпти. Кўк от минган. Ўн кундан сўнг воқеанинг гувоҳи бўламиз», деб айтган эканлар. Шу хабарни эшитиб, бойлар ҳаммаси Симхонага (чегара ўтган жой) одам юборишган. Айтилган вақт келгач, кўк от миниб келган Рўзи қори домлани кўришиб, ҳаммалари севинишади. Домла Қашқарга борибқў Қосим ҳожи эшонга кўл берганлар. Қосим эшон домламизга мураххас халфаликни топширганлар.

Домла кейинчалик бизни ҳам Эшоннинг зиёратларига бошлаб борган эдилар. Қосим ҳожи эшон ўшанда 137 ёшда бўлганлар. Қирқ йил Маккада яшаганлар, Йигирма беш йил Деҳлида турганлар. Асли урумчилик катта бойнинг ўғли бўлганлар. Хонлик даврида Кўқонда бир неча йил яшаганлар. Ҳатто Худоёрхонга хазиначилик ҳам қилганлар. Бир неча йил Наманганда шайх Мажзуб алайҳирроҳманинг хизматида турганлар.

Абдулла ҳожи домла ҳам Маккада хатми кутуб қилган устозларимиздан эдилар. Асли хўжандлик бўлганлар. Ўзимизнинг Марғилондан бориб, Маккада 70 йил устозлик қилган Охунжон домладан ибрат олиб, тафсир, ҳадис илмларини эгаллашга бел боғлаганлар. Оқибатда замонасининг катта олимларидан бири бўлиб, узоқ йиллар Маккада мударрислик қилдилар. Фариштадек юзлари нурли одам эдилар раҳматли.

Қашқарда ҳар йили рабиул аввалнинг ўн иккинчисида мударрислар, олимлар йиғилиб, мавлуд ўқиларди. Бундай мажлислар катта бойларнинг боғларида ўтарди. Кираверишда мушки анбар сочиб туришарди. Ана шундай мажлисларда Қашқар аҳли Абдулла ҳожи домлага бениҳоя иззат-ҳурмат кўрсатганининг гувоҳи бўлганман.

Вафотларидан ярим йилча олдин дарс бературиб, бир туш кўрганларини айтдилар: «Катта биебон жой эмиш, ўртага бир улкан устол қўйилган, бир одам Куръонни кўта-

риб турибди, атрофида оппоқ сабла ўраган уламолар унга термулиб қарашади. Ораларидан Розикча домла, Икромча домла, Холмурод домла каби уламоларни танидим. Бир пайт Ҳожи Аvez домла ҳам кўриндилар, секин юриб, ёнимга келдилар. «Бу нима тўплам, ўртадаги ким?» деб сўрасам, «Танимадингизми, Пайғамбар алайҳиссалом-ку. Қўлларидаги Қуръон, Дунё эскирибди, уни янгиламоқчи бўлиб йиғилдик. Сизни шу мажлис аъзолигига таклиф этиш учун мени юборишди», деб жавоб бердилар. Мен Ҳожи Аvez домла билан бирга бориб ўша мажлисга кўшилдим, сўнгра аҳли мажлис дуо қилишди...»

Абдулла Ҳожи домла бу тушларини айтиб, йиғладилар. Сўнгра ўзларича таъбир ҳам қилдилар:

— «Дунё» дейилгани — менинг танам. Фурсат оз қолибди, кечиктирмай Макка йўлига чиқишим керак, — дедилар.

Маккада ҳовли-жойлари бор эди. Шу кундан бошлаб сафар тараддудига тушдилар. Ҳожилар қаторида иккаламиз бирга Маккага жўнайдиган бўлдик. Ҳамма ҳужжатлар тахт бўлди. Йўл чипталари олинди. Аммо домла тўсатдан касалланиб қолдилар. Кечаю кундуз бошларида турдим. Домла менга Маккадаги уй-жойларини хат-ҳужжат қилиб, муҳрлаб қўлимга бердилар ва:

— Сиз Ҳожилар билан кетаверинг, — дедилар.

— Мен сизсиз ҳеч қаёққа кетмайман, деб маҳкам туриб олдим.

Домла мутаассир бўлиб, йиғладилар. Ҳақимга дуо қилдилар. Ўша дуоларнинг шарофатиданми, мана ҳозир улуг

ёшларга кириб, ҳаёт машаққатларидан эмин-омон яшаб келяпман. Насибада бор экан, икки марта ҳажга бориб келдик. Ўшанда Ҳожилар жўнаб кетгач, олти кун ўтиб, Абдулла Ҳожи домла оламдан ўтдилар, Аллоҳ раҳмат қилган бўлсин.

— *Айтишларича, шундай улуг ёшга кириб ҳам, бир кечакундада Қуръонни хатм қилиб бера оларкансиз. Ёшларга ибрат бўлсин учун Каломуллоҳни унутмай, ёдда сақлашда нималар қилиш кераклигини гапириб берсангиз.*

— Қорилик — атои Ҳақ. Зеҳни ўткир одам тез ёдлайди. Қуръонни ёдда сақлаш учун, ҳали айтиб ўтдим, уни мунтазам такрорлаб, ўқиб бориш, малака ҳосил қилиш керак. Мен масжидга бориб келгунча бир пора Қуръон ўқир эдим. Ҳолбуки, масжидимиз яқин эди. Бошладимми, дилдан ўтаверарди. Буни малака дейди. Кўп-кўп такрор қилганда ҳосил бўлади. Ҳар қандай ишда ҳам кўп такрор қилиш маҳорат ошувига сабаб. Қуръон ўқишда ҳам шундай.

— *Қуръон ўргатишда қандай йўл тутилгани маъқул. Ёдлатишнинг осон услублари борми?*

— Аввало, болалар зеҳн даражасига қараб ажратилади. Бир хил болалар бир кунда Қуръондан бир варақ, баъзилари бир бет, яна бошқалари ярим саҳифа ёдлай олиш зеҳнига эга бўлишади. Домла тажрибакор эмасми, буни дарҳол аниқлайди. Ҳар кунни ўқиб берганидан билинади-қолади. Бола дастлаб ёдлашга киришганида бир кунда қанча ўқиб бера олса, шу миқдор унга меъёр қилиниб, бундан камайтирмаслик талаби қўйила-

ди. Домла шу ёдланган парчани неча маротаба такрорлаш зарур эканини ҳам белгилаб беради.

— *Рўзи қори домла ҳам сизни шу услубда ўқитганларми?*

— Ҳа, домла ҳам мени шу услубда ўқитганлар. Дастлаб бир варақ ўқирдим, кўрмаган жойимдан. Бора-бора бир кунда икки юз марта такрорлаб ўқийдиган бўлдим. Бир меъёрга ўргангандан сўнг, ўзингиз ҳар кунни шуни тўлдирмагунча кўнглингиз жойига тушмайдиган бўлиб қолади.

Қайтармасида — такрорлашда ҳам шундай меъёрлар бор. Эрталаб тушиб, саҳар айлантриб, хатм қиладиган қори бўлгандан сўнг ҳам, бир йилгача қорихонадан кўйиб юборишмасди. Бир йиллик такрорлашлардан кейингина фотиҳа беришарди.

— *Шундай фотиҳа олишда Қуръонни бир ўтиришда бошдан-охир ўқиб беришар экан деб эшитганмиз.*

— Бунда ёш қориларнинг қандай оиладан экани эътиборга олинади. Агар камбағалроқ оиладан бўлса, унинг қироатини домламизнинг ўз-лари охириги марта текшириб, назоратдан ўтказиб берардилар. Бойларнинг фарзандлари қори бўлса, бошқа бир удум — «хатми нашас» ўтказилар эди. Бунинг маъноси шуки, яқин атрофда яшайдиган тажрибали қорилардан беш-ўн нафари таклиф этилиб, бир уйда давра қуриб ўтиришар, ёш қори эса Қуръони карим тиловатини бошлар эди. Бунда ҳам домлалардан бири алоҳида текшириб, назорат қилиб турарди. Бир кеча-кундузда тугаллаб топшириши лозим эди. Шундан

сўнг йиғилган домлалар ёш қорига фотиҳа беришарди.

Бухорода бундай имтиҳоннинг «дахяк» деган бошқача бир кўриниши ҳам бўлган. Яъни, амирлик тарафидан уюштириладиган қориларнинг бир мусобақаси бўлган. Шаҳарнинг катта майдонларида ўтказилган. Бунга ҳам шаҳардаги барча устоз қори-

ҳам жиян, ҳам куёв бўлганлар.

— **Ҳозирги ёшларимизга тилакларингизни билдирсангиз.**

— Мен кўп, турли-турли замонларни кўрдим. Бир вақтлар бўлди, бойлар ҳам чит чопон кийишарди. Нега? Яхшисини кийсақ, кибрланиш бўлмасин, камбағаллар-

биясидан бошлаш керак бўлди. Ота-оналар фарзандларини тўғри тарбияласинлар. Бола ёшдан, хотин бошдан, гавҳар тошдан, дейишарди, ахир.

Баъзи чет давлатларда кўнгилсиз ишлар бўляпти. Барчаси жой-жойида тинчисин. Шу улғу кунларда Аллоҳ таолодан жумла жаҳонга сулҳу амният, хайру баракотлар тилайлик.

Аллоҳ таоло Куръони каримнинг жуда кўп оятларида биз бандаларни истиғфор айтишга буюрган. Пайғамбаримиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам Макка мушрикларини куфр ишларда давом этаверсалар, турли балолар ёғилишидан огоҳлантирганларида, улар «Ёғдир ўша балоларингни, кўрайлик», дейишарди. Кўп ўтмай, **«Мен сизни бутун оламларга раҳмат учун юбордим»**, мазмунидаги ояти карима нозил бўлган. Шунда Абу Бакр Сиддиқ розийаллоҳу анҳу йиғлаган эканлар. Буни эшитган Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам: **«Абу Бакр билиб йиғлайди»**, дейдилар. Яъни, Пайғамбар алайҳиссалом оламдан ўтгач, Аллоҳ таоло бандалар бошига бало ёғдириши мумкинлигидан қўрқиб йиғлаётганини таъкидлайдилар. Шундан сўнг, биласиз, **«Агар бандаларим менга истиғфор айтиб дуо-илтижо қилсалар, уларга бало ёғдирмайман»**, деган мазмундаги оят нозил бўлган. Кўрдингизми, истиғфор қандай улғу неъмат. Хуллас, ҳар бир мўмин-мусулмон истиғфор айтиб, эл-юртимиз, динимиз равнақини тилаб, Аллоҳ таолога дуо-илтижо этса, кўп яхши иш қилган бўлади.

лар, олимлар чақирилган. Одамлар ҳам роса тўпланиб келишган. Шунда қозикалон имтиҳон қилинувчи қорига хоҳлаган жойдан бир сура ўқишни буюради. Ёш қори жамоатнинг олдида сўралган жойдан дарҳол тўғри, адашмай ўқиб кетса, унга бир дўконнинг ижраси вақф қилиб берилади. Бу дегани ёш қори ўн олтин танга маошга эга бўлди дегани эди. У энди таъминотдан ҳеч қайғурмай, илм таҳсилига бел боғлаши мумкин эди. Ёш қори сал адашиб, иккиланиб ё тутулиб қолдими, уни даврандан чиқариб юборишарди. Хуллас, бу бир одилона имтиҳон эди. Устозларимиздан Қодиржон қори домла ана шундай «дахяк» олганлардан эдилар. У киши Рўзи қори домламизга

нинг кўнглини ўкситиб қўймайлик, деб шундай қилишарди. Ҳозир эса ҳою ҳаваслар, «мўда» деб бойлигини кўз-кўз қилишлар, бозорга солишлар, қисқаси, исрофгарчиликлар кўпайиб боряпти. Бу нимадан? Бугунги тинчлик-тўкинликнинг қадрига етмасликдан эмасми? Бугунгидек тараққиёт, ободончиликни Тошкент сира кўрган эмас. Бунга мен қатъий ишонаман. Аллоҳ таолога шукр қилиб, истиғфор айтиб, бугун эл-юртимизга берилган улғу неъматларнинг қадрига етишимиз керак.

Бирники мингга, мингники туманга, дейилади мақолда. Ёмонлик ва иллатларнинг жамиятимизга касри урмасин десак, уларнинг олдини олайлик, оилада болалар тар-

Абдул ЖАЛИЛ
ёзиб олди.

ОҒИР ЙИЛЛАРНИ КЎРДИК

Мустақиллик туфайлигина унутилган тарихимиз тилга кирди, қайта жонланди. Энди ўша мудҳиш кунларни кўр-қинчли туш каби хотирлаймиз. Масжиду мадрасалар, буюк алломаларнинг қадам-жолари харобага айланган эди. Диний китоблар йўқ қилинди, хорижга ташиб кетилди. Дин арбоблари қатагонга учрадилар.

Қишлоғимизда Баҳоуддин Нақшбанд ҳазратларининг авлодидан Раҳматиллаҳон Каримхон ўғли яшайдилар. У ҳам бутун авлоди билан ўша машъум мустабид тузум сиёсатининг зулмларини бошдан кечирганлардан. Саксон баҳорни кўрган бу инсон даҳшатли кунларни эслаб, шундай ҳикоя қилади:

– Раҳматлик бобомиз Шарифхон домла Баҳоуддин Нақшбанд ҳазратлари авлодидан бўлиб, 12 таноб, яъни, уч гектар, еримиз бор эди.

Деҳқончилик қилиб, ўзимизга тўқ яшар эдик. 20-йилларда советлар ери, мол-мулки бор оилаларни қулоқ қила бошлашди. Оиламиз бошига тушган зулм ва офатлар туфайли онамиз 25 ёшида, отамиз 27 ёшида вафот этдилар. Бобомизнинг туғилган жойи Қасри Орифон қишлоғи. 1930 йили Пахтачи туманига кўчиб келдик. Момомиз асли шу ерлик бўлган. Амаким иккимиз Худоёр тароздор деган кишининг уйдан бир хона олиб, яшай бошладик. Битта эски шолча, битта кўрпамиз бор эди, холос. Уларни ҳам одамлар берган эди. Амаким иккаламиз чопонимизни тўшаб, кўрпани ёпиниб ётар эдик. 1934 йилгача кунларимиз шу тарзда ўтиб турди. Ёзда одамлар билан чўлга бугдой ўришга чиқардик. У ерда ҳафта-ўн кунлаб юриб, машоқ терардик. Мен 1942 йили армияга қақирилдим. Лекин икки ой

хизмат қилиб, оғир касал бўлиб қайтиб келдим. 1945 йилда уйланиб, тўрт ўғил ва бир қиз фарзанд кўрдик. Раҳматлик аёлим жуда меҳнаткаш эди. Фронт орқасидаги оғир, машаққатли меҳнатдан эзилиб, муҳтожликда яшаган эди. Кун бўйи калхўз даласида тер тўкарди, ҳатто кўзи ёриган, чиллали ҳолда ҳам ишга чиқаришар эди. Аллоҳга беҳисоб шукрим, у даҳшатли йиллар ўтиб кетди. Юртимиз мустақилликка эришди. Истиқлолнинг қадрига етишимиз учун ҳам у қора кунларни унутмаслигимиз керак. Мен 52 йил ёш авлодга таълим-тарбия бердим. Фарзандларимизга ана шу ҳақиқатларни баралла айтиб, машъум тарихимиздан воқиф этишимиз зарур бўлади.

Илоҳи, қатагон қилиниб, шаҳид бўлганларнинг руҳлари шод бўлсин. Мустақиллигимиз янада мустаҳкам бўлсин.

Абдуқодир ШОКИРОВ,
Самарқанд вилояти Пахтачи
тумани Пўлатчи қишлоғи

ДУО

XVII

Аллоҳим! Сендан ушбу исм ва сифатларинг билан илтижо қилиб тилайман ва ёлвораман:

1. Эй қалбларга имон нурини ёққан ва қулларига ҳузур ва суянч берган Муъмин!
2. Эй бутун борлиқларни илми ва назорати остида тутиб турган Муҳаймин!
3. Эй бутун махлуқотни йўқдан бор қилган Мукаввин!
4. Эй бутун махлуқотига дунёдаги вазифаларини ўргатиб-талқин этган Мулаққин!

5. Эй қуллари учун билдирилиши лозим бўлган ҳамма нарсани баён этган Мубаййин!

6. Эй мусибатларни енгиллатган ва оғирликларни осонлаштирган Муҳаввин!

7. Эй ҳамма нарсани муносиб шаклда зийнатлаган Музаййин!

8. Эй хоҳишларини юксалтган ва қулларига буюклигини кўрсатган Муаззим!

9. Эй муҳтожларнинг ёрдамига шошган Муоввин!

10. Эй ҳамма нарсани турли-турли ранглар билан беазаган Мулаввин!

Сен барча қусур ва нуқсон сифатлардан поксан. Сендан бошқа илоҳ йўқки, бизга мадад берса. Омонлик бер бизга, омонлик тилаймиз. Бизни жаҳаннамдан асра!

Сурайё ЗОҲИР

Ақлнинг закоти

Абу Али ал-Фузайл ибн Аёз ибн Масъуд ибн Бишр ат-Тамимийнинг ҳаёти ва фаолияти ҳақида турли манбаларда турлича маълумотлар келтирилган. Ривоятларга кўра, Фузайл умрининг биринчи ярмида номи чиққан йўлтўсар қароқчи бўлган экан. Кейинчалик эса у тавбага юз тутди.

Алишер Навоийнинг далолатига кўра, Абдуллоҳ Муборак, Иброҳим Адҳам, Абу Абдуллоҳ Антокий, Суфён Саврий каби авлиёлар Фузайл ибн Аёз суҳбатида бўлишган.

Унинг риёзат йўлида ўзига қўйган талаблари ниҳоятда кескин эди. «Ҳар нарсанинг закоти бор. Ақлнинг закоти охират андишасидир», дейди Фузайл ибн Аёз.

Фузайл дейдики: «Кимгаки, гапираётганда унинг сўзларини тинглашлари ёқса, у зоҳид эмас».

Фузайл дейдики: «Аллоҳ (ўз) қулини севганда бу дунёда унинг ғамларини кўпайтиради ва ундан нафратланганда молу дунёсини кенгайтиради».

Фузайл дейдики: «Мен учун «риёкор эмасман...» деб тавба қилишдан «риёкорман» деб тавба қилиш ёқимлироқ».

Фузайл дейдики: «... Тун чўкканда мен Ҳақ билан кечгувчи хилватимдан қувонаман ва тонг ёришганда кишиларни томоша қилишдек мушкулотдан қайғураман».

Фузайл дейдики: «Беш вақт жамоат (намози)ни тарк этмаган ҳолда одамлардан қоч».

Фузайл дейдики: «Ҳақ таоло тоғларга фармон қилар эди:

«Пайғамбарим билан сизлардан биттангизнинг тепангизда сўзлашаман!..» Барча тоғлар такаббурлик қилди. Илло, Тури Сино тавозеъ айлади. Унинг тепасида Ҳақ таоло Ҳазрати Мусо алайҳиссалом билан сўзлашди.

Ҳар ким ўз менлигини қимматли тутса, тавозеъдан насибаси бўлмайди».

Тафаккур кундалиги

Баъзан тафаккур қилиш натижасида дил ҳаяжон ва мижарога тўлиб кетади. Шунда ҳайратга лиммо-лим сўзларни бир-бирига улаб, овозимга илдиэ ясайман.

1. Аллоҳ ҳаммани имон билан сийламагани каби ҳаммани кўнгил билан ҳам сийламаган.

2. Биз кечанинг рангини қора деймиз, аслида у оқ, буни фақат бедор бўлганларгина кўради.

3. Ризқнинг ибодати бандани излаб югуришидан иборат бўлса керак. Аммо одамларнинг ризқ ахтариб югуришлари, ризқнинг ибодатларини бе-самар қилиб қўяди.

4. Лабларингни қаттиқ юм-

санг, чирмашиб чандиқ ҳосил бўлади, шунда ҳам тишлар чайнаш-ейишни унутиб қўйишмайди, аммо тил кулликдан озод бўлдим, дея ичкарига қочмоқ истади.

5. Кайфиятни ушлаб туриш ҳам имонни тутиб туришдек чўғли.

Толстойча самимият

«Мен зино қилдим, одамларнинг ҳақини едим, ноҳақ одам ўлдирдим, урушда кўплаб мужикларнинг қонини тўқдим, дуэлларга чиқдим», дейди Лев Толстой «Иқрорнома»сида.

Бир пайтлар мен Толстойнинг устидан кулганман, эҳтимол ўзимда уники қадар самимият йўқлигидан адашгандирман. Нима бўлганда ҳам бу жуда самимий тазарру эди. У умри сўнгига қадар ана шу самимий тазарруга лиқ тўла қалбини ҳақ динга ошно қилиш учун йўл излаган.

Кўшни қишлоқлик мужик боласини егуликлар билан сийлашга беҳуда уринганида, шу бола қайғусида кўз ёши тўқди. Нега? Бу каби қашшоқ болалар каммиди? Ўзининг тўқлиги ва боланинг очлиги, ўзининг таъминланганлиги ва боланинг қашшоқлиги Толстойнинг туйғуларини қориштириб юборди.

Унинг энг катта орзуи ота мулкидан бир парча ер олиб, қишлоқда деҳқончасига меҳнат қилиб, омоч ҳайдаб, пичан ўриб, ҳосил йиғиб яшаш эди.

Толстой устидан кулганимда мусибат зўридан зафарга фарқ бўлган пайтларим эди.

Тавбага эҳтиёж сезиб, Раббим билан ёлғиз, юзма-юз ҳолатимни ўрганар эканман, Толстойдан мағлубман.

Бир саволим бор

Динимизнинг тирноқ, соч-соқол олиш тартиблари тўғрисидаги кўрсатмаларини баён қилсангиз.

*Баҳодир СОБИРОВ,
Денов*

Жавоб. Ислом поклик динидир. Мусулмоннинг сийрати ҳам, суврати ҳам пок бўлиши лозим. Чунки поклик ҳар бир мўминга фарз, яъни, сўзсиз бажарилиши керак бўлган амалдир. Поклик деганда удалолат қиладиган барча маъноларни тушунмоқ зарур. Бутун вужудини поклаш мусулмоннинг вазифасидир. Жумладан, тиноқ ва ортиқча тукларни олиб, тозалаб туриш керак. Бу ҳақда «Тухфатул аброр» асарига шундай дейилади: «Тирноқни бул тариқа олинад. Қўл тирноғини олиш ўнг қўлини кўрсат-

кич бармоғидан бошлаб жимжилогича, сўнг чап қўли жимжилогидин бошлаб бош бармоқда тамом қилинади. Охирида ўнг қўл бош бармоғи тирноғи олинад. Шундай бошлаганида ўнг қўлида тирноқ олмоқ тамом бўлади.

Оёғни тирноғини ўнг оёқ кичик бармоғидан бошлаб чап аёғини кичик бармоғида тамом қилинади». «Шарҳи аврод»да шундай дейилади: «Тирноғини тунда ва яна кундузу ҳам олса бўлаверади. Зеро, хайр ишини кечиктириб бўлмайди. Агар тирноқ ўсган бўлса, жумъани кутиб ўтирилмайди. Олинган тирноқни кўймоқ яхшидур. Соч, тирноқни жунуб (нопок) вақтида олмоқ макруҳдир.

Киндин ости тукларини тортиб олмоқ макруҳдир. Қўлтиқни мўйини тортиб олмоқ ях-

шидир. Уни устарада қирса ҳам бўлади». «Хизонд»да айтур: «Киндик остини ва мўйлабни, қўлтиқ мўйини ҳар ҳафтада олса яхшидур. Уларни олиш қирқ кундан ўтса макруҳ бўлади».

*«Хўжа Аъламбардор» жомеъ
масжиди имом ноиби*

Муродулло ҚУРБОНОВ

тайёрлади

Баъзан касал қўй ва молларни сўйишга тўғри келади. Қўй ва моллар бўғилиб қолгани, қалтаклангани, тепаликдан йиқилгани ё машина уриб кетгани оқибатида оёққа туролмайди ва сўйилади. Уларнинг гўшти ҳалол бўладими?

*Муҳаммадамин СОБИТОВ,
Қўқон*

Жавоб. Касал қўй ва молни бўғизлаш пайтида тириклиги маълум бўлса, бўғизлангач, гўшти ҳалол бўлади. Аммо пичоқ тортилаётган пайтда у тирик ё ўликлигига шубҳа уйғонса, қаралади: сўйилганда танаси қимирласа, оғзини ё кўзини юмса, оёқларини йиғиб олса, ёки жунлари тиккай-

са, гўшти ейилади. Аксинча, сўйилганда оғзини ё кўзини очса, оёқларини чўзиб юборса ёки жунлари ётиб қолса, гўшти ейилмайди. Бўғилиб қолган, қалтакланган, тепаликдан йиқилган ё машина уриб кетган қўй ё мол ҳали ўлмаган бўлса, бўғизлангач, гўшти ҳалол бўлади («Ҳадийятус-суьлук»).

Жаноза намозини ўқишга ким ҳақли? Жаноза намозини баъзи такбирга улгурмаган киши қандай қўшилади ва ўқийди?

*Каримжон РЎЗМАТОВ,
Фарғона вилояти, Ўзбекистон тумани*

Жавоб. Жаноза намозини ўқишга энг биринчи султон ҳақлидир. Султондан сўнг унинг

ноиби, қози, жамоат имоми ва маййит асабалари (ота, ўғил, набира) келтирилган тартибда ҳақдордирлар. Бинобарин, агар марҳум бошқа одамга васият қилган бўлса ҳам, инobatта олинмайди. Шу жумладан, маййит эгалари ҳам бу тартибга дахл қила олмайдилар.

Жаноза намозинг баъзи такбиридан кечиккан киши

Ҳазрат Абу Юсуф, раҳматуллоҳ алайҳ қавллариға кўра, келган заҳоти такбир айтиб жаноза намозига қўшилади. Имом салом бергандан сўнг, тобут ердан кўтарилгунча қолдирган такбирларини айтади. Бунда ҳеч нарса ўқимайди («Ҳадийятус-суьлук»).

Муҳаммад Шариф ЖУМАН

тайёрлади.

ЭТМА ИМОНДИН ЖУДО

Инсон қалби имон нури, Аллоҳни зикр этиш лаззати билан пок ва соғлом бўлади. Шундагина унинг ҳаёти ҳам яратилишдан кўзланган асл моҳиятга уйғун кечади. Ҳазрат Навоийнинг қуйидаги ғазали шу ҳақда:

* * *

*Ё Раб, ўлғон чоғда жоним жисми вайрондин жудо,
Ул бўлиб мундин жудо, сен бўлмагил андин жудо.
Чун жудо бўлсам мане ғамнок йўқу бордин,
Не ғамим, сен бўлмасанг мен зори ҳайрондин жудо.
Нақди жон чиққонда иймон гавҳарин кўнглумга сол,
Айлагил жондин жудо, лек этма иймондин жудо.
Хонумондин ойириб қилганда зиндон ичра ҳибс,
Қилма лутфинг мен алохону аломондин жудо.
Ҳашр ғавғоси аро осийлигимга раҳм қил,
Лутф ила илгим тутуб, қил аҳли исёндин жудо.
Гарчи ўлдум кофири ишқ, аҳли Ислом ичра қот,
Ул замонким, бўлғуси кофир мусулмондин жудо.
Элга махлас истасанг, етти тамуғни айла кул,
Айлабон бир шуъла бу оҳи дурахшондин жудо.
Жаннат истаб айлаганларни ибодат, қилмагил
Кавсару тўбию қасру ҳуру ризвондин жудо.
Барчадин айру Навоийга қилиб васлинг насиб,
Қилмагил, ё Раб, ани мундин, мун андин жудо.*

Ғазал Яратганга муножот тарзида битилган. Муножот – Парвардигорнинг тенгсиз қудрати олдида ожизлик изҳори. Тазарру ва покланиш истаган инсоннинг Аллоҳдан бошқа ҳеч кимга айтмайди. Ғазал бизни ўз ҳол-аҳволимиз ҳақида тафаккур қилишга ундайди.

*Ё Раб, ўлғон чоғда жоним жисми вайрондин жудо,
Ул бўлиб мундин жудо,
сен бўлмагил андин жудо.*

Шоир Ҳақ таолога шундай илтижо қилмоқда: «Ё Раб, жоним жисмидан айри тушган чоғда сен менинг жонимдан жудо бўлмагил. Чунки вақти соати етгач, жоннинг жисмдан ажралиши муқаррар. Бу унчалик ташвишли ҳам эмас. Энг

муҳими, менинг жони зорим сендан жудо бўлмаса, бас».

*Чун жудо бўлсам мане ғамнок йўқу бордин,
Не ғамим, сен бўлмасанг мен зори ҳайрондин жудо.*

Имом Ғаззолийнинг «Дақойиқ ул-ахбор» асарида Мансур ибн Аммор розийаллоҳу анҳу ривоят қилган бир ҳадис зикр этилган. Пайғамбар алайҳиссалом марҳамат қилдиларки: «Агар кишининг умри охир бўлса, унинг ҳоли бешга тақсим қилинади: моли ворисларига, жони Азроил алайҳиссаломга, гўшти қуртларга, устухони тупроққа, қилган яхши амаллари душманларига». Бас, жонини Азроил алайҳиссалом олиб кетар. Не ҳасратда йиққан молдунёси ворислар ўртасида тақсим бўлар. Гўштини қурт-

лар еб битар. Устухони ерда чириб тупроққа айланар. Яхшиликларини эса душманлари олиб кетар. Илоҳо, ул вақтда ҳеч банданинг имонини шайтон олиб кетмасинки, бу тақсим қилинган нарсалардан айри тушмоқ билан банда Аллоҳ таолодан жудо бўлмас. Балки унга яқин бўлар. Агар имонидан айрилса, Аллоҳ таолодан жудо бўлар. Бу ҳолдан Аллоҳнинг ўзи асрасин».

Ҳазрат Навоий юқоридаги байтда бу ҳадис мазмунини бадий шаклда гўзал ифода этганлар.

*Нақди жон чиққонда иймон гавҳарин кўнглумга сол,
Айлагил жондин жудо, лек этма иймондин жудо.*

Ушбу байт замирида имоннинг нечоғлик улуғ неъмат эканлигига ишора мавжуд. Имом Аъзам раҳматуллоҳу алайҳи «Иймонсиз кетадиганларнинг аксарияти жон чиқар ҳолатда иймонларидан айриладилар», деб марҳамат қилганлар.

*Хонумондин ойириб, қилғонда зиндон ичра ҳибс
Қилма лутфинг мен алохону аломондин жудо.*

Ҳазрат Навоий қабри қоронғу зиндонга қиёслайдилар. Унга тушган киши ҳамма нарсдан айрилади. «Алохону аломон» бор-будидан ажралиш маъносида. Модомики, банда оламлар тарбиячисининг лутфига ноил бўлса, бу айрилиқ заррача ҳам кўрқинчли эмас.

*Ҳашр ғавғоси аро осийлигимга раҳм қил,
Лутф ила илгим тутуб,
қил аҳли исёндин жудо.*

Байт мазмунидан шоир ҳам осий, гуноҳкор бўлган экан, «осийлигим» деб иқрор қиляпти-ку, деган мулоҳазага бориш ноўрин. Улуғларнинг ўзларини гуноҳкор ҳисоблашларида ҳам оддий одамлар тушуниши қийин бўлган ҳикматлар бор. Бинобарин, улар Ҳақ таоло зикридан бир лаҳзагина ғофил бўлишни ҳам оғир гуноҳ деб ҳисоблашган. Ҳазрат Навоий мансуб бўлган нақшбандийа тариқатининг асоси «Зоҳирда халқ билан,

дўзахни куйдир». Тасаввуфнинг бош мақсади муддао-си муҳаббатulloҳ. Муҳаббат аҳли наинки яралмишлар афзали бўлган инсон қалбига, балки Ҳақ таолонинг қудрат қўли билан яралган ожиз бир чумолига ҳам озор етишини истамайди.

Тарихчи Хондамир «Мақорим ул-ахлоқ» асарида шундай бир ҳикматни келтиради: «Бир куни ҳидоят насабли Амир (Ҳазрат Навоий) аср намозини адо қилганидан сўнг, кундалик одатига

жойимга бориб, уни уяси оғзига қўйдим ва озор етказиш ташвишидан қутулдим»

Жаннат истаб айлаганларни ибодат, қилмагил Кавсару тўбию қасру хуру ризвондин жудо.

«Жаннат илинжида ибодат қилганларни жаннат боғларидан, Ҳавзи Кавсар сувидан, беҳиштдаги ҳурлар васлидан, ундаги қасрлардан жудо қилма», дея илтижо қилади шоир.

ботинда Ҳақ билан» бўлиш эканлиги аён. Куйидаги байт мазмунини ҳам худди шу мезон асосида англамоқ керак:

**Гарчи ўлдум кофири ишқ,
аҳли Ислому ичра қот,
Ул замонким, бўлғуси кофир
мусулмондин жудо.**

Кейинги байтларнинг мазмун-моҳиятини ҳам тасаввуф таълимоти асосидагина тўғри тушуниш мумкин.

**Элга махлас истасанг,
етти тамуғни айла кул,
Айлабон бир шуъла бу оҳи
дурахшондин жудо.**

Яъни, «Элга нажот бермоқ истасанг, қалбимдаги ишқ шуъласи билан етти

хилоф равишда, намозда бўлмаганларни суриштирмади. Тез суръат билан уйига қараб йўл олди. Бирор жойда тўхтамади. У чоқда Амир олдида бўлган одамлар ҳайрон бўлишди. Олий ҳазрат улардаги бундай фикрни англаб, гавҳар сочувчи тил билан шундай деди:

«Мен масжидга келаётганимда, фалон жойда таҳорат қилган эдим, намоз сафида турганимда елкамда бир чумоли кўрдим. Билдимки, таҳорат қилган жойда у менга илашган экан. Мабодо у менинг елкамдан тушиб, озор топса ва ўз қавмидан жудо бўлса, уволига қоламан, деб кўрқдим. Шунинг учун намоздан кейин тезлик билан таҳорат олган

**Барчадин айру Навоийга қилиб васлинг насиб,
Қилмагил, ё Раб, ани мундин, мунди андин жудо.**

Яъни, бошқаларни жаннат ва ундаги улуғ неъматлардан баҳраманд қилган чоғингда, ё Раб, Навоийга васлингни насиб этгилки, унинг асл матлуб мақсади сенинг дийдорингдир.

Ҳазрат Навоий Ҳақ ошиғи. Ошиқнинг қалби эса Ҳақ зикридан қувват топади, имон нури билан мунаввар бўлади. Навоий назмининг муҳабатulloҳ билан суғорилганига сабаб ҳам шудир.

Нурбой АБДУЛ ҲАКИМ,
Ўзбекистон Миллий
университети дотсенти

* * *

Абу Дардо (Аллоҳ у кишидан рози бўлсин) шундай ривоят қилган эканлар:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам дедилар:

— **Агар менинг билганимни билсайдингиз, оз кулар, кўп йиглар эдингиз. Ҳавойи нафс орзуларига берилиб яшалган бу дунё ҳаёти сизларга тубан кўринарди. Аллоҳ йўлида ҳаёт кечирини устун қўйган бўлардингиз».**

Абу Дардо (розийаллоҳу анҳу) Пайғамбаримиз соллalloҳу алайҳи ва салламдан бу ҳадисни нақл этганларидан сўнг, йирилган жамоага қараб шундай хитоб қилган эканлар:

«Менинг билганларимни билсайдингиз, тоғларга чиқиб Аллоҳга ёлборардингиз ва шунинг баробарида ўз ҳолингизга йиглардингиз. Бутун борлигингиз билан йиғлаган бўлардингиз. Мол-мулкингизни ташлаб, улар ҳеч нарса эканига ишонардингиз. Афсуски, узун амал сизларнинг қалбингиздан охират тушунчасини сидириб ташлаган. Дунё ҳаёти бирданбир амалингиз бўлиб қолган. Шу туфайли тўғрилиқдан юз ўгиргансиз. Баъзиларингиз қилган иши оқибатидаги фалокатни ўйламагани учун ҳавойи истакларини тарк этолмаган ҳайвонлардан ҳам ёмонроқсиз.

Сизларга нима бўлган ўзи, бир-бирингизни севмайсиз,

Тоҳир МАЛИК

ШУДРИНГ ТОМЧИЛАРИ

(Давоми, бошланғич ўтган сонларда)

бир-бирингизни тўғри йўлга солмайсиз? Аҳвол шундайки, сўзда бир-бирингизнинг диний биродарингизсиз. Ичингизнинг ёмонлиги сизларни бир-бирингиздан айирган, бир-бирингизни йиқитасиз. Агар тўғри йўлда бўлсайдингиз, бир-бирингизни севардингиз..

Сизларга нима бўлган ўзи, дунёвий ишларда бир-бирингизга йўл кўрсатасиз-у, охират масаласида худди шу ишни қилмайсизлар? Дунёвий масалаларда севган ва ёрдам берган кишингизга охиратга оид хусусларда сира насиҳат қилмайсиз? Бу ҳол сизларнинг қалбингиздаги имоннинг сустиги туфайли юз беради. Агар дунё ҳаётини билганингиздай охират ҳаётини ҳам яқиндан билсайдингиз, унга ишонсангиз эди, у дунё учун ҳам бирор иш қилар, Аллоҳ ўртага қўйган имону ахлоқ асосларига мослашар эдингиз. Чунки охират ҳаёти сиз учун абадийдир. Йўқ, «Дунё ҳаётига бўлган севгимиз ажойиброқ!» деёлмайсиз. Чунки дунё ҳаётида ҳам баъзан келажакда қўлга киритишингиз мумкин бўлган нарса учун қўлингиздаги бор-йўқ нарсаларингизни фидо қиласиз. Масалан, бир йил кейин эришишингиз мумкин бўлган ҳосил учун ҳозир қўлингизда тайёр турган уруғни сочасиз. Кутган нарсангиз бўлмай қолиш эҳтимolini билатуриб ҳам заҳмату машаққатларга кўмилиб нақд нарсангизни қўлдан чиқарасиз. Комил имон соҳибларига хос аломатлардан маҳрум қандай ёмон инсонларсиз?! Ёки айтинг, Аллоҳнинг расули Ҳазрати Муҳаммад соллalloҳу алайҳи ва саллам тақдим этган ҳақиқатлардан шубҳангиз борми? Агар шундай бўлса, бу шубҳаларингизни баён этинг, мен сизларга ҳақиқатни

далиллари билан кўрсатай. Қалбингизни қаноатлантирувчи нур билан ёритай. Аллоҳга онт ичиб айтаманки, сизлар ақли ноқис кишилардан эмассизки, маъзур кўрсам. Чунки дунёвий ишларингизда тўғри ва фойдали нарсаларни фарқлай оласизлар. Эҳтиёжингизга ярайдиган нарсаларни қўлга киритишни яхши биласизлар. Уларга эга бўласизлар.

Сизларга нима бўлган ўзи, оз бир дунёликни қўлга киритсангиз, севиниб сакрайсиз, лекин озгина бу дунёликни йўқотсангиз, қайғурасиз?! Шундайин қайғурасизки, бу нарса юзингиздан ўқилиб туради. Тилингиз уялмай шундан гап очаверади ва арзимас йўқотишни мусибатдай таърифлайсиз ва, билмайсизки, бу хусусда гуноҳга ботасиз. Кўпларингиз дин асосларининг аксарини тарк этгансиз. Шундай бўлатуриб, юзларингизда заррача ўзгариш, қайғу аломатлари йўқ. Ҳолбуки, заррача бу дунёликни йўқотсангиз, юзларингизда қайғу аломатлари кўриниб қолади. Мен ҳозирча сизлардан Аллоҳ юз ўгирган деб ўйламайман. Баъзингиз баъзингиз билан севиниб суҳбатлашасиз. Ҳар бирингиз бошқа бирингизни қабул қилганида уни ранжитмасликка тиришасиз, аммо буни фақатгина «У ҳам мени қабул қилганида хуш муомалада бўлсин», деб шундай қиласиз. Қалбларингизда эса, бир-бирингизга нисбатан гинаю адоват ва душманлик бўлади. Бутун ҳаётингиз узун амалдан иборат. Ажални унутиш борасида бир-бирингизни ортда қолдириб кетгансиз. Истайманки, Аллоҳ сизларни бу ҳолларингиздан қутқарсин. Тинчлик, хотиржамлик берсин ва Аллоҳнинг расулига етиштирсин. Агар у зот ҳаёт бўлсайдилар, сизларнинг бу хатти-ҳаракатларингиз-

га чидай олмасдилар. Сизларда зако бўлса, мана, сизларга ҳақиқатларни эшиттирдим. Аллоҳнинг назидидаги нарсаларни изласангиз, осонлик билан топасиз. Мен ўз нафсим учун ва сизлар учун ёлғиз Аллоҳдан ёрдам талаб қиламан».

Абу Дардонинг (р.а.) ушбу хутбаларини ўқигач, ақлим етган даражада бир нималар ёзиб қўйган эканман:

«Эртага эрталаб юз доллар бераман деса, бу имкониятни қўлдан чиқармаслик учун тун бўйи ухламай ишлаб чиқамиз. Минг доллар ишлаш учун ҳафта ухлалмаслигимиз мумкин.

Дунёни шундай севамиз.

Ажаб! Нима учун ўша долларлардан азирроқ ва қимматлироқ бўлган жаннатни бу қадар севмаймиз? Жаннат ишқида бир тун уйқумизни ҳаром қилиб ибодат қилмаймизми? Ахир, доллар топиш заҳмати оғирроқ, жаннат йўли осонроқ-ку?!

Баъзан одам бойлик учун энг яқин дўстидан ҳам кечади, туғишган биродарларидан узоқлашади, кимнидир гийбат балчиғига булғайди, кимгадир туҳмат қилади ва ҳатто кимнидир ўлдиради.

Жаннатга етмоқ учун дўстидан юз ўғирмайди, оқибатда то сўнгги нафасига қадар яхшилар, меҳр-оқибатчилар қучоғида яшайди. Туғишган биродарларидан узоқлашмайди, оқибатда фарзандлари тақдирдан кўнгли тўқ бўлади. Бировни гийбат қилмайди, бошқага туҳмат тошини отмайди, оқибатда бўлажак шармандаликлардан қутулади. Бировни ўлдирмайди, оқибатда авлодини хун тўлаш мажбуриятидан қутқаради. (Тўғри, ҳозир моддий хун тўланмайди, аммо руҳий хун деган тушунча ҳам бор-ку?)

Одам боласи бир айб иш қилиб қўйса, қамалиб қолишдан қўрқади. Чунки қамокда ҳам маънавий, ҳам жисмоний азоб бор. Одам шу азоблардан қутулиб қолиш йўллари излайди...

Ажаб! Қамокдан неча минг марта даҳшатлироқ ва азоблироқ бўлган дўзахдан нечун қўрқмайди? Нечун дўзахга тушмаслик чораларини изламайди?»

Битта суякни талашаётган икки итнинг мақсадини тушуниш мумкин. Лекин емоқ-ичмоғи, киймоғи етарли, ҳатто мўл бўлган одамлар бир-бирларига зулм қилишса, уларнинг мақсадларини тушуна олмайман.

* * *

Донишманд ўзига нисбатан қаттиққўл бўлади-ю, бошқалардан ҳеч нима талаб қилмайди. У ўзининг тақдиридан ҳамиша рози. Ҳеч маҳал нолимайди. Қисмати учун бошқаларни айбламайди. Шу боис тақдирга тан бериб, хокисор бўлиб яшайди.

Нодон эса, дунё неъматларига берилиб, жонини хатарга қўяди. Агар ўқ нишонга тегмаса, мерган бошқани эмас, ўзини айблади. Донишманд ҳам айнан шундай.

* * *

Бойлик эгаларининг ҳисобкитоб салтанатига кирмоғи бениҳоя даражада мушкул дейишади. Камбағал сабр ва шукронасидан ҳисоб берса, бой тўплаган ҳазинаси мислича сўроқ-саволга тугилади: молига ҳаром аралашганми-йўқми, уни нималарга сарф этган, закотини чиқариб берганми... хуллас, қиёматда бойларга қийин бўларкан. Насронийларнинг китоби Инжилда айтилишича: «Бойнинг жаннатга кирмоғидан кўра туянинг игна тешигидан ўтмоғи осонроқ» экан.

* * *

Ровийлар дерларки, бир подшоҳ «Ҳаётни ўрганиб кел», деб ўглини дунё сафарига юборибди. Орадан ойлар ўтиб, шаҳзода саройга қайтиб, бир кафтида тупроқ, яна бирида тош билан отасига рўпара бўлибди.

— Дунё кезиб топганинг шу

бўлдими? — деб ранжибди подшоҳ. — Хўш, буларингдан қандай маъно уқмоғим керак?

— Подшоҳ қанчалар улуг, қанчалар қудратли бўлмасин, у тупроқдан яралган ва оқибат яна тупроққа айлангуси. Шундай экан, то аслига қайтгунига қадар Аллоҳга мақбул ишларни қилиши, яъни, раиятга меҳр-муҳаббатда бўлмоғи шартдир. Тошнинг маъноси: ҳазинадан яхшилик йўлида фойдаланилмас экан, ундаги олтин у жавоҳирларнинг қадри билан бу тошнинг қиймати бир хилдир. — дебди шаҳзода ва бир ҳикоят айтибди: «Зиқна бой далага чиқиб, хуржун тўла олтинини кўмиб қўйибдида, ҳазина кўмилган ерни ҳар куни «зиёрат» қилаверибди. Қўшниси битта жойга узоқ тикилиб турувчи бойнинг бу қилигидан ажабланиб, ўша ерни кавласа, олтинлар чиқибди. Қўшни уларни олиб, ўрнига тош тўлдириб қўйибди. Зиқна бой кунларнинг бирида олтинларининг юзини силаб, бағрига босиб роҳатланиш мақсадида ерни кавласаки, ҳазина йўқ! Аламдан дод солиб турганида қўшниси ёнига келиб не ҳол юз берганини сўрабди.

— Олтинларимни сарф қилмай шу ерга кўмиб қўйган эдим, кимдир ўғирлаб, ўрнига тош ташлаб кетибди, — деб жавоб қилибди бой.

— Бекорга йиғлаяпсан, — дебди қўшниси. — Сен куйинмагинда тошни жойига кўмиб, ҳар куни зиёратингни қилавер. Сарф қилмаганингдан кейин бу чуқурчада тош кўмилганми ё олтинми, сенга нима фарқи бор?»

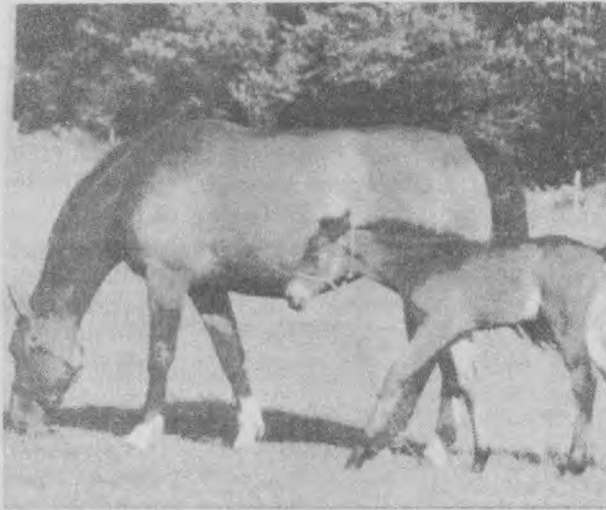
Ўғлидан бу ҳикоятни эшитган подшоҳ аччиқланибди-да:

— Демак, сенинча, бойлик тўплаш ва сақлаш шарт эмас экан-да? — дебди.

— Бойликка эга бўлмаслик ёмон, бойликка эга бўлатуриб, ундан оқиллик билан фойдалана олмаслик ундан-да ёмонроқ, — деб жавоб берган экан доно шаҳзода.

(Давоми келгуси сонда)

АЛЛОҲ РАҲМАТИНИНГ БИР ТАЖАЛЛИЙСИ

Жониворлардаги ёш наслга нисбатан оталик-оналик меҳр-шафқати алам ва машаққатларни, ҳатто ўлимни ҳам писанд қилмас даражада мукамал шаклланган. Бу борада улар катта сабр-бардош, ажиб бир фидокорлик кўрсатишади. Кўпчилик ҳайвонлар наслини ҳимоя этишда айтиш мумкинки, кўрқоқ ва ожиз қаҳрамонлар каби ҳаракат қиладилар.

Бир тасаввур қилинг-а: ўзи ҳар томондан ҳимояга муҳтож бўлган ҳолда болаларини тишида тишлаб бир жойдан бошқа жойга ташиётган мушук ҳам, жўжаларига келаётган хавфни сезган товуқ ҳам жон ҳолатда тажовузкор итга ташланиши мумкин. Ваҳший она қоплон эса жажжи болаларини эркаларкан, бир кўзичоққа айланади гўё. Ёки бўлмаса, музлар ўлкасида совқотганидан онасининг оёқлари устига чиқиб олган пингвинчани нима иситади?

Буларнинг бари Аллоҳ раҳмати тажаллийсининг ота-она меҳр-шафқати сифатидаги кўринишлари эмасми? Аллоҳ таоло азалий ва поёнсиз раҳматнинг асл соҳибидир. Бутун коинотдаги жамики ота-оналар меҳр-шафқатини бир қўшиб олсак ҳам, Аллоҳ таолонинг бундан-да беҳад даражада юксак

ва ортиқ шафқатли экани аниқ, албатта.

Айрим ҳайвонлар ҳам баъзи инсонлар каби туққан болаларини мурғаклигидаёқ тарк этадилар. Бу ҳолда Аллоҳ таоло оналик меҳр-шафқатини норасидаларнинг отаси кўнглига солади. Масалан, урғочи денгиз мушуги дуч келган жойга, тартибсиз тухум қуя бошласа, эркаги уларни оғзида тўплар, икки-уч ҳафтагача ҳеч нарса емай, ушбу вазифаси туфайли очликка сабр қилар экан. Чунки оғзини озгина очиб ёпиши ҳам барча тухумларни синдириши учун етарли бўлади-да. У оталик вазифасини бажаришдан келган масрурлик, мурғакларга меҳр-шафқат юзидан очлик азобини кўрдим демайди.

Ёки урғочиси тухум қўйгандан сўнг назорат вазифаси зиммасига тушадиган қурбақани олайлик. У тухумдан чиққан бақачаларни елкасига миндириб, уларга сузишни ўргатади. Уни шу ишга ундаган оталик меҳр-шафқати эмасми?

Энг ҳайратли жиҳати шундаки, бу ёрдам, бу шафқат мурғакларнинг энг ожиз, энг муҳтож даврида кўрсатилади. Демак, буни тасодифга йўйиш нотўғри. Бу даражада тартиб-интизомли тасодиф бўлиши имкондан ташқари. Жониворларда ақл бор десак, бу ҳам асоссиз. Чунки ақл фақат инсонга берилган. Демак,

жониворлардаги бу меҳр-шафқат туйғуси фақат Аллоҳ таолонинг раҳмати ила рўёбга чиқади. Зеро, Қуръони каримнинг Аъроф сураси 156-оятидаги: «Раҳматим-меҳрибонлигим барча нарсани ихота қилади» муборак калималари шунга далолат қилади.

